
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Vilella i Corominas, Ot; López i Vidal, Lluç, dir. La política exterior dels EUA envers la Xina. El cas del mar de la Xina meridional durant l'Administració Obama (2009-2016). 2017. (823 Grau d'Estudis de l'Àsia Oriental)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/189517>

under the terms of the  **COPYRIGHT** license

FACULTAT DE TRADUCCIÓ I D'INTERPRETACIÓ

GRAU D'ESTUDIS DE L'ÀSIA ORIENTAL

TREBALL DE FI DE GRAU

Curs 2016-2017

**La política exterior dels EUA envers la Xina. El cas
del mar de la Xina meridional durant
l'Administració Obama (2009-2016)**

Ot Vilella i Corominas

1330483

TUTOR

Lluc López i Vidal

Barcelona, 12 de maig de 2017.

UAB

**Universitat Autònoma
de Barcelona**

Dades del TFG

Títol:

- La política exterior dels EUA envers la Xina. El cas del mar de la Xina meridional durant l'Administració Obama (2009-2016)
- *La política exterior de los EEUU hacia China. El caso del mar del Sur de China durante la Administración Obama (2009-2016)*
- USA Foreign Policy over China: the case of the South China Sea during Obama's administration (2009-2016)

Autor/a: Ot Vilella Corominas

Tutor: Lluç López Vidal

Centre: Universitat Autònoma de Barcelona

Estudis: Estudis de l'Àsia Oriental

Curs acadèmic: 2016/2017

Paraules clau

Català: Política exterior conflicte economia interessos EUA mar Filipines Vietnam

Castellano: *Política exterior conflicto economía intereses EEUU mar Filipinas Vietnam*

English: Policy foreign conflict economics interests USA sea Philippines Vietnam

Resum del TFG

La política exterior dels EUA, una política definida històricament per quatre tradicions diferents que ha deixat com a pòsit elemental una definició acurada de quines són les maneres de fer política dels EUA, sobretot quan es tracta de defensar els seus interessos en escenaris internacionals, és una temàtica àmplia i plena de matisos. En aquest treball en concret es dirimia la relació entre la política exterior dels Estats Units d'Amèrica envers la Xina, i l'evolució que el conflicte del mar de la Xina ha tingut en conseqüència d'aquesta. No es pot entendre la política exterior dels EUA sense tenir en compte quines idees tenen els actors principals que hi ha al darrere de la seva ordenació i aplicació, és per això que el repàs històric és necessari per entendre quina ha estat l'opció que l'administració Obama ha pres, enfront de l'incontestable auge xinès.

La política exterior de los EEUU, una política definida históricamente por cuatro tradiciones diferentes que ha dejado como base elemental una definición exacta de cuáles son las maneras de hacer política de los EEUU, sobre todo cuando se trata de defender sus intereses en escenarios internacionales, es una temática amplia y llena de matices. En este trabajo se dirime la relación entre la política exterior de los EEUU hacia China y la evolución que el conflicto del mar del Sur de China ha tenido en función de esta. No se puede entender la política exterior de los EEUU sin tener en

cuenta que ideas tienen los actores principales que hay detrás de su ordenación y aplicación. Es por eso que el repaso histórico es necesario para entender que opción ha tomado la administración Obama ante el innegable auge chino.

USA Foreign Policy, a policy historically defined by four different political traditions that have shaped the way in which this policy is made, is a wide and complicated topic. In this paper we will try to differ the relationship between the Foreign Policy and the ongoing disputes in the South China Sea. We will see how this policy has changed during the Obama era and which role the conflict over the islands has played in it. It cannot be done without taking into account the interests of those behind the policy, those who play a role in politics. This is the reason why it is impossible to explain the behaviour of the Obama administration confronting the rise of China without looking for answers into the past.

Avís legal

© Ot Vilella Corominas, Barcelona, 2017. Tots els drets reservats.

Cap contingut d'aquest treball pot ésser objecte de reproducció, comunicació pública, difusió i/o transformació, de forma parcial o total, sense el permís o l'autorització del seu autor/de la seva autora.

Aviso legal

© Ot Vilella Corominas, Barcelona, 2017. Todos los derechos reservados.

Ningún contenido de este trabajo puede ser objeto de reproducción, comunicación pública, difusión y/o transformación, de forma parcial o total, sin el permiso o la autorización de su autor/a.

Legal notice

© Ot Vilella Corominas, Barcelona, 2017. All rights reserved.

None of the content of this academic work may be reproduced, distributed, broadcast and/or transformed, either in whole or in part, without the express permission or authorization of the author

Índex

1. Introducció	5
2. Aproximació teòrica i d'anàlisi	7
2.1 Les quatre tradicions de la política exterior nord-americana	7
2.2 Els conceptes d' "ordre" i "seguretat"	8
2.2.1 Particularitats de les diverses visions. Visió xinesa vs. EUA.....	9
3. Context històric	11
3.1 La política exterior dels EUA envers la República Popular de la Xina. Mitjan S.XX.....	11
3.2 Les administracions Bush <i>sènior</i> (1989-1993) i Clinton (1993-2001).....	15
3.3 Abans d'Obama. L'administració de George W. Bush <i>junior</i> (2001-2009).....	17
4. Política exterior de l'administració Obama.....	19
4.1 Anàlisi de l'estratègia. Variants explicatives del "Pivot to Asia".....	20
4.1.1 Objectius	20
4.1.2 Aplicació dels objectius. Adaptar-se a la realitat	22
4.1.3 Avaluació de conseqüències i resultats del pivot to Asia.....	25
5. El conflicte al mar de la Xina meridional dins l'estratègia global en política exterior nord-americana.	27
5.1 Els orígens i l'escenari del conflicte	28
5.2 Estratègia i relació dels actors menors (ASEAN) amb els EUA.	30
5.3 Estratègia i accions de l'Administració Obama	34
5.4 La Convenció de les Nacions Unides sobre el Dret del Mar.....	37
5.5 El <i>counterattack</i> xinès. Un altre punt de vista.....	39
5.6 Últimes novetats. Canvis d'actors, aliances i interessos estatals.....	42
6. Conclusions	44
7. Bibliografia	46
8. Annexos.....	46
Annex 1 Mapa del trànsit mundial de vaixells " <i>sea shipping lines</i> " i les rutes del cru.	49
Annex 2 Mapa explicatiu del conflicte al mar de la Xina meridional.....	51
Annex Exemple de <i>land reclamation</i> al Mischief Reef.	52
Annex 3 <i>United Nations Convention on the Law of the Sea</i>	52
Annex 4 exemple d'un passaport xinès.....	55

1. Introducció

La política exterior d'un estat es construeix amb el conjunt de decisions públiques que l'estat mateix (el govern) prengui per tal de defensar els interessos nacionals, però tenint en compte els diferents actors del sistema internacional. Com que s'entén aquesta política exterior com a part primordial de la construcció nacional de l'estat, aquesta haurà de respondre a les aspiracions de seguretat, desenvolupament econòmic, cohesió social i el progrés, en definitiva, de l'estat. La política exterior dels EUA vers la RPX és un procés que s'inicia des de la mateixa creació del país (1949) i ha produït un activitat diplomàtica que és responsable de nombrosos moviments cabdals en la geopolítica del món actual, concretament la de l'Àsia Oriental i, per extensió, la de la regió de l'Àsia Pacífic. En perspectiva històrica, l'evolució que ha tingut la relació entre els Estats Units i la Xina ha estat el desencadenant d'alguns dels episodis més importants en la creació del nou ordre mundial. En aquest nou ordre mundial, en que els Estats Units s'han posicionat com la única superpotència del planeta, o en termes polítics: l'hyperpuissance que descrivia el ministre d'afers exteriors francès Hubert Védrine¹ (1997-2002), tan sols la Xina posa en dubte aquesta hegemonia en els àmbits econòmic i militar, i els Estats Units n'han fet una lectura literal, doncs el seu discurs s'ha enfocat a fer una política de *détente*² envers el gegant asiàtic.

En els darrers anys nombrosos teòrics han interpretat l'ordre regional asiàtic i el paper tant dels Estats Units com de la Xina en aquesta zona. Des de la diplomàcia triangular de Kissinger, que va servir de punt d'inflexió per a decantar la Guerra Freda a l'Àsia Oriental del bàndol americà, fins a la teoria de la *Fi de la Història*³, encunyada a finals dels anys '90 per definir la utòpica darrera etapa de l'evolució sociocultural de la Humanitat, la quantitat d'estudis acadèmics és ingent. Les polítiques globals dels EUA durant tot aquest període han contribuït a mantenir el paper d'hegemon indiscutible del que gaudeix en l'actualitat. En aquest context, l'innegable auge del gegant asiàtic, ha presentat un clar repte a l'ordre mundial, i concretament el regional. Durant l'administració del president Obama, els EUA han dut a terme un canvi clar d'estratègia pel que fa al seu domini global, abandonant antics escenaris en les zones petrolíferes de l'Orient Mitjà per tal de centrar-se, de nou, en la regió de l'Àsia-Pacífic, punt central del

¹ Vedrine, Hubert. *L'hyperpuissance Americaine*. Paris: Fondation Jean-Jaurels, 2000.

² El terme polític *détente* implica una "relaxació" de les relacions conflictives entre estats.

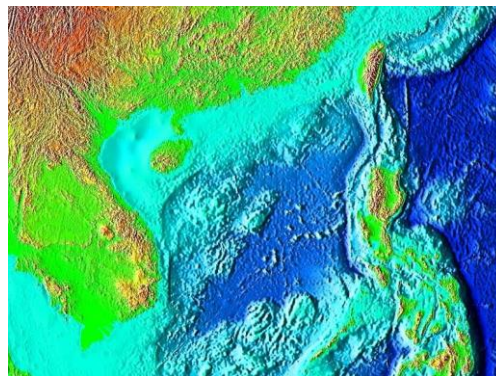
³ Fukuyama, Francis. *The End of History and the Last Man*. New York: Free, 1992.

transport marítim actual i “pati del darrere” del més gran competidor: la Xina. Aquest cop de timó, conegut amb el nom de *pivot to Asia*, ha propiciat la reacció de la RPX que, essent un actor amb poder i influència notables, ha qüestionat les polítiques nord-americanes i s’ha iniciat un conflicte latent que recorda tot sovint, tant pels actors com per la localització, a la “prou recent” Guerra Freda.

El tema del treball que em plantejo analitzarà la política exterior i de defensa dutes a terme pels EUA en relació al desafiament de l’auge de la Xina en un dels escenaris d’aquesta nova contesa: el conflicte al mar de la Xina meridional.

L’objectiu d’aquest treball és analitzar les repercussions que han tingut, durant l’administració Obama, la política exterior i de defensa envers la Xina pel conflicte obert al Mar de la Xina Meridional, un conflicte iniciat pròpiament al finalitzar la Guerra del Vietnam, i que va lligat al procés de descolonització dels territoris que envolten aquest mar. Més detalladament, exemplificar aquesta política exterior de contenció cap a la Xina bo i observant el conflicte del mar de la Xina meridional.

Il·lustració 1: Imatge per satèl·lit del mar de la Xina meridional



Font:NASA.

Moviments com ara els nous acords de comerç amb països del sud-est asiàtic: Vietnam i Malàisia amb el *TPP (Trans-Pacific Partnership)*, acords de comerç d’armament amb el Vietnam, desacords amb antics aliats, etc. Totes les variables seran tingudes en compte, per bé que es mencionaran exemples per tal de donar veracitat i càrrega argumental a la hipòtesi que aquí se’ns planteja: la política exterior dels EUA com un dels eixos vertebradors del conflicte del mar de la Xina meridional.

Amb el meu treball pretenc aportar una visió general de la política exterior d’Estats Units envers la RPX els darrers anys, concretament durant l’administració Obama, i exemplificar-ho amb un cas concret com és el conflicte del mar de la Xina

meridional, o més ben dit, les implicacions de les diverses disputes i a quins interessos responen.

2. Aproximació teòrica i d'anàlisi

Al llarg del treball es mencionaran nombrosos termes de caràcter teòric, però que són necessaris per entendre l'argument del mateix i la defensa que aquí es fa de la hipòtesi. A continuació es mencionarà una divisió força acurada de la història en política exterior Nord-americana, i les seves quatre tradicions principals, i tot seguit es mencionaran els conceptes de “Seguretat” i “Ordre”, necessaris per entendre el conflicte analitzat.

2.1 Les quatre tradicions de la política exterior nord-americana

Fent ús de la terminologia encunyada per Walter Mead (1952-), acadèmic de la universitat de Yale, la política exterior estatunidenca ha estat marcada per quatre tradicions que, partint de punts diferents, s'han anat entrelaçant per tal de donar forma a les relacions exterior dels EUA. Aquestes tradicions són les següents: els jeffersonians, heretant el nom del president homònim Thomas Jefferson (1743-1826), es caracteritzen per una defensa de l'estat liberal no-intervencionista, veient així la possible aventura a l'exterior com un possible enfortiment de l'estat. La segona visió és la wilsoniana, (Woodrow Wilson 1856-1924), especialment centrada en el desenvolupament d'estructures internacionals (Societat de Nacions, 1919) i anomenats *liberal internationalists* i, estranyament, van de la mà en política exterior amb els neoconservadors, que inclouen els Jacksonians (Andrew Jackson 1767-1845), en la seva visió missionera a l'exterior. Els Jacksonians, per la seva banda grans defensors de la *Second Amendment*⁴, defensen l'expansió territorial fent ús de la força, al més pur estil del *mid-west* americà. Per últim, els Hamiltomians (Secretari del Tresor d'EUA Alexander Hamilton 1757-1804) advoquen per un govern central fort que persegueixi una política expansiva en termes comercials, però de forma violenta, si cal.

En definitiva veiem que les nombroses variables de totes quatre visions se sobreposen en camps com la militarització de la política exterior, les conseqüències sobre el govern nacional i la finalitat real d'aquesta política. Al llarg de la història nombrosos presidents han estat fidels seguidors d'alguna d'aquestes maneres en política exterior, fent així de pòsit sobre el que s'ha abocat la fluïdesa de la política exterior americana de final

⁴ La segona esmena recull el “Dret dels ciutadans a portar armes”.

segle XX, ja més prospera, i finalment la del nou segle. No sempre podem classificar de manera tan categòrica les polítiques en matèria d'extersiors que s'han fet però. El mateix Obama ha estat acusat en molts casos de no seguir una estratègia clara en política exterior.

2.2 Els conceptes d' "ordre" i "seguretat"

Quan observem la política exterior dels EUA envers la RPX i, concretament, la que s'ha dut a terme en la disputa de legitimitats en el marc del conflicte del mar de la Xina meridional, no podem obviar les diferències que neixen de les distants aproximacions a conceptes com "ordre" i "seguretat" per part dels dos actors. Aquests conceptes conformen una visió que entrellaça el significat de cadascun, fins al punt que cap dels dos té sentit sense l'altre.

Quan cerquem el significat de "seguretat" en termes polítics, veiem que aquest és extremadament concís: "*The state of being secure from danger or threat.*"⁵ I s'acompanya d'un exemple que il·lustra a la perfecció el punt que s'explica a continuació: *'the system is designed to provide maximum security against toxic spills'*.

Entenem així que un bon sistema, amb un ordre concret, permet satisfer aquesta demanda de seguretat. Tanmateix, en qualsevol intent de conceptualitzar la seguretat d'un país, estat, institució, regió o qualsevol entitat política es proposa una construcció ideològica i estratègica que permeti garantir aquesta seguretat anhelada, és a dir, un ordre. En seguretat regional, com a terme emprat en RRII per a definir la interacció de diversos actors en la construcció i preservació d'aquesta seguretat en una regió concreta, la interacció entre estats és cabdal. L'ordre resultant de les polítiques de seguretat (militars, econòmiques, diplomàtiques, etc.) és fruit de l'evolució i anivellament de forces i interessos entre els actors que hi siguin implicats.

Els diversos paradigmes de les RRII han aportat la seva visió del concepte "ordre". Citant un assaig de Paul Lushenko i John Hardy, se'ns ofereix la següent visió:

"Is order an either/or phenomenon? Or, does it range from "total disorder that is associated with the law of the jungle to the rule of law associated with a cohesive political community". How is order maintained and transformed? Structural Realists argue a redistribution of capabilities precipitates a shift in order. Liberal-Institutionalists moot order is contingent on the depth and scope of institutions. [...] Constructivists interpret order as a socially constructed phenomenon subject to the interplay between identity and interests"

⁵ Definició de "security". *Oxford Dictionary online*, 2016. (consultat el 23/02/2017)

En aquest sentit, podríem dir que la descripció d'ordre ens remet, en qualsevol cas, al bastiment d'una arquitectura de seguretat entre actors, on factors com la cohesió regional, la interacció institucional i els interessos de diverses entitats, juguen un paper cabdal en l'adveniment d'una situació de (in-) seguretat. El concepte d'*Order-building* fa referència a les polítiques destinades a la construcció del marc jurídic, polític i diplomàtic que permetin la creació d'un ordre estable i concret.

2.2.1 Particularitats de les diverses visions. Visió xinesa vs. EUA

En les dues visions que ens interessin, la xinesa i la nord-americana, hi veiem matisos que les fan diferents. La primera com a reacció a la darrera, si entenem que la política exterior dels EUA a la regió Àsia-Pacífic és el detonant de molts dels moviments que la RPX emprèn per a contrarestar-ho. El procés, com se'ns descriu a l'assaig de *Lushenko i Hardy* (12:1, 1-28. 2016), és més aviat una negociació que no contempla el balanç de forces i capacitats, sinó l'equilibri entre aquestes. Sent els moviments d'ambdós actors, sobretot de la Xina. Fets amb la intenció de retardar la consecució final, és a dir, mantenir l'status quo. Així doncs entenem que l'ordre és una construcció que respon a l'actuació espontània dels actors davant de circumstàncies concretes, així com a una voluntat estratègica d'esperar al moviment dels altres actors. Els canvis que ràpidament s'han succeït en política internacional durant l'administració Obama han fet palesa la necessitat de redibuixar la construcció d'un ordre regional que s'ha vist superat per la divergència entre expectatives i resultats.

La visió nord-americana ha estat tradicionalment la d'implicació o *engagement* (en el sentit militar i de compromís amb les causes) per tal de fer prevaldre la seva posició. En termes dels autors de l'assaig mencionat⁶, la visió nord-americana es basa en la construcció d'un ordre basat en la jerarquia, en que l'establiment d'acords bilaterals amb els diversos actors, al més pur estil *San Francisco Treaty*⁷ (1951-1952), juga un paper important. La concepció de seguretat regional que els EUA tenen per fer front a l'auge de la Xina és la de dispensar un tracte especial als països afectats pels moviments de la RPX,

⁶ Paul Lushenko & John Hardy (2016) China, US, and the Future of Regional Security Order- An Unhappy Coexistence, *Asian Security*, 12:1, 1-28.

⁷ Tractat de seguretat entre els EUA i 48 nacions aliades, entre elles el recent derrotat Japó imperial.

actuant com un actor benevolent. La força militar incontestable dels EUA fa de la major part de tractats de cooperació en matèria de seguretat, un tractat militar de facto. L'èxit, cada cop més discutit, d'aquesta estratègia basada en l'hegemonia militar ha canviat radicalment durant l'era Obama, propiciat per l'augment de les capacitats militars xineses i els interessos canviants dels tradicionals aliats.

Posem per exemple el cas de les Filipines, un país amb qui la Xina manté un contenciós pels territoris a l'est del mar de la Xina Meridional. Els EUA han estat aliats de les Filipines des de la fi de la II Guerra mundial, subministrant-los-hi armes, facilitats comercials, etc. La base d'aquest sistema jeràrquic es fonamenta en el suport que els EUA donaran als països que entrin a formar part de l'esfera protectora estatunidenca, sent el garant de la seva seguretat com a estat. A canvi, les Filipines ofereixen suport als EUA en forma de territori per a bases militars, suport logístic i, en el camp purament econòmic, mà d'obra barata i poques regulacions a les empreses. Com Evelyn Goh ⁸, una politòloga australiana, puntualitza:

“If the role and capacity of the primary states is accepted by the lesser states, such lesser powers demonstrate deference by placing higher priority on their relationship than on the relations with other major players, accommodating security imperatives of the primary State, and adopting policies that would reinforce the primary state's position” (Goh, E. 2012: 28)

Per contra, la Xina veu el seu domini a la regió com quelcom natural que ha de ser preservat a qualsevol preu, però fent ús de les eines que la diplomàcia de la globalització l'hi ofereix. Se'ns descriu, a l'assaig de *Lushenko i Hardy*, l'estratègia xinesa d'*Order-building* com a *consensus-building*. La principal font d'aquesta estratègia ha estat l'anomenada *ASEAN Way*. L'*ASEAN*, com a organització de cooperació interestatal i econòmica, ha donat a la Xina la oportunitat d'adreçar-se a tots aquells actors recelosos dels seus moviments al mar de la Xina meridional d'un en un i com a grup, a la vegada. La interdependència econòmica entre la RPX i els estats del sud-est asiàtic ha crescut tant en els darrers decennis que les disputes territorials no són mai motiu suficient per trencar o repensar-se els tractats econòmics. Els EUA han acusat aquesta política de

⁸ Professor Evelyn Goh. Professora d'Estudis de Política Estratègica, SDSC Directora de Recerca. Australian National University.

depravadora, i il·legal, fent referència a la no acceptació dels dictàmens de la Llei del Mar de les Nacions Unides (1982,1994). Sent aquest un cas paradoxal ja que els EUA es compten entre els països que no van ratificar mai aquest tractat que acompanyava la llei.



Il·lustració 2: Mapa dels països que formen l'ASEAN⁹

3. Context històric

Entendre l'adveniment d'un conflicte actual, i amb més motiu si és per qüestió de sobirania, requereix d'un exercici d'arqueologia històrica que contextualitzi els precedents que han deixat el pòsit propici per a que aquest es doni.

3.1 La política exterior dels EUA envers la República Popular de la Xina. Mitjan S.XX

Des de la victòria comunista sobre els nacionalistes del Kuomintang, i la posterior fundació de la República Popular de la Xina (RPX), els EUA van iniciar moviments polítics i militars a la regió d'Àsia Oriental dirigits a capturar la potència militar i econòmica del seu adversari comunista. En un context de Guerra Freda (1947 – 1991), la relació es va caracteritzar per l'actitud de *deterrence* envers les capacitats militars i diplomàtiques de la Xina. Des d'un bon principi, el govern marxista-leninista va promoure la revolució comunista en els països del voltant, i es va aliar estratègicament amb la URSS, l'altre poder del món bipolar. Els EUA, fent acte de presència després de no haver intervingut activament en la Guerra Civil xinesa, van donar suport explícit als nacionalistes en el seu reducte territorial de Taiwan i van iniciar un seguit de moviments diplomàtics, com ara el Tractat de San Francisco (1952), que assentaven les bases de la seva política exterior a la zona, explícitament dirigida a contenir la Xina i el seu potencial

⁹ Font: Maritime Security Asia, 2016

bèl·lic. La Guerra de Corea (1950-1953) traslladaria al terreny de combat aquesta desconfiança mútua. Els EUA, fent ús de la indústria japonesa de postguerra, van iniciar una lluita destinada a canviar el curs de la guerra a la península coreana, que s'estava decantant cap al bàndol comunista. El suport militar xinès al Partit dels Treballadors de Corea (1949), que havia arribat al poder amb l'ajuda del Partit Comunista Xinès (1921) i, sobretot, del Partit Comunista Soviètic (1912) liderat per Josef Stalin, va ser cabdal per frenar la imminent victòria americana a Corea. El resultat va ser, tant per a la Xina com per als EUA, l'adveniment de dos estats de símbol contrari, i la conseqüent creació d'un *buffer State* que responia a les necessitats de seguretat d'ambdós actors.

Una de les conseqüències de l'espurna conflictiva que va sorgir de Corea va ser la que va portar, l'any 1950, la setena flota de la Marina nord-americana a fondejar a l'Estret de Taiwan. Harry Truman (1884-1972), president dels Estats Units d'Amèrica (1945-1953) va fer unes declaracions que servien, fins a proper avís, per descriure l'estratègia nord-americana a la regió:

"The attack upon Korea makes it plain beyond all doubt that communism has passed beyond the use of subversion to conquer independent nations and will now use armed invasion and war. It has defied the orders of the Security Council of the United Nations issued to preserve international peace and security. In these circumstances the occupation of Formosa [Taiwan] by Communist forces would be a direct threat to the security of the Pacific area and to United States forces performing their lawful and necessary functions in that area. "Accordingly, I have ordered the 7th Fleet to prevent any attack on Formosa. As a corollary of this action, I am calling upon the Chinese Government on Formosa to cease all air and sea operations against the mainland. The 7th Fleet will see that this is done. The determination of the future status of Formosa must await the restoration of security in the Pacific, a peace settlement with Japan, or consideration by the United Nations"

(Harry S. Truman, 27 de juny de 1950)¹⁰

En aquest *statement* del president, no només s'endevinaven les intencions intervencionistes a l'àrea del Pacífic, sinó que es posava en relació la qüestió de la sobirania de la Xina, i per tant la legitimitat dels seus governs, amb l'acord de pau entre el Japó ocupat i els EUA, que arribaria dos anys més tard. El 1954 se signaria un acord semblant amb la República de la Xina (Taiwan), iniciant així una escalada de la

¹⁰ Truman, Harry. 1946-52: Years of Trial and Hope, Volum 2. Autobiografia, llibre electrònic.

militarització a l'Estret. Les crisis a la zona no es van acabar aquí. L'Exèrcit Popular d'Alliberament va respondre a maniobres "sospitoses" dels nacionalistes a les illes en disputa amb un bombardeig que va desencadenar la segona crisi, l'any 1958. Un cop més la Setena flota va fer acte presència, mentre més a l'est, a la riba del mar de la Xina Meridional, la segona guerra d'Indoxina (1955-1975) estava a punt d'esclatar.

El terme *Proxy war* ha estat usat en múltiples ocasions per descriure episodis bèl·lics de la Guerra Freda situats fora del territori de la URSS o EUA, però si n'hi ha un que ressoni fins avui dia, tant per la quantitat de baixes com pel fracàs estrepitos que va suposar per a la política exterior dels EUA, aquesta és la del Vietnam (Guerra Americana, també.) La guerra d'Indoxina, un procés bèl·lic local amb l'antic Imperi colonial francès, va prendre la forma de moviment d'alliberament comunista, quan el Viet Cong (1954-1976), una guerrilla comunista, va iniciar amb suport de Vietnam del Nord la lluita armada contra els oligarques pro-occidentals de Vietnam del Sud. Com en el cas de Corea, Vietnam del Sud gaudia dels favors dels EUA i altres poders dels "antics" aliats, mentre que el nord restava sota l'auspici de la URSS i la RPX. Preveient que els acords de la Conferència de Ginebra (1954) no serien respectats per les potències comunistes, els EUA van enviar suport en forma de capital humà, financer i de tota índole al sud del Vietnam, el mateix varen fer els països comunistes, per bé que mai es van implicar en l'escala que ho van fer els nord-americans. L'any 1963, sota l'administració Kennedy (1961-1963), EUA ja disposava de més de 16.000 militars en territori vietnamita. El 1965, ara ja amb Lyndon B. Johnson com a president (1963-1969), es va declarar l'estat de guerra a Vietnam i es van enviar contingents de fins a 200.000 marines. La desfeta que va resultar del Vietnam, i la creixent influència del comunisme a l'antiga Indoxina francesa van ser el fracàs més estrepitos per als EUA, que es retiraren incondicionalment del Vietnam. La victòria per al bloc comunista de l'emportà la RPX, que ja des de la Segona Crisi de l'Estret havia estat fent ús de la força per reclamar, a ulls de Mao Zedong (1893-1976), que la revolució comunista seguia en marxa arreu.

A la zona del mar de la Xina meridional, un cop perdut l'aliat vietnamita, els EUA refermaren el ja acordat Tractat de Defensa Mutua amb les Filipines (1951), i van mantenir bases al país, formant així un semi-cercle de contenció al llarg de la costa xinesa amb bases a les Filipines, al Japó, repartides entre Okinawa i les illes principals, i Corea del Sud.

Les intencions de la Xina d'adquirir notabilitat en l'esfera internacional van tenir èxit i van desencadenar un seguit de moviments que se solaparien els uns amb els altres. El 1971, una Resolució de les Nacions Unides (2758¹¹) va reconèixer la RPX com a legítima representant de la nació-estat xinesa, que des de la Segona Guerra Mundial havia ostentat la RX/ROC/Taiwan (República de la Xina/Republic of China és l'acrònim anglosaxó, més conegut), el mateix any l'administració Nixon (1969-1974) va enviar al Secretari d'Estat, Henry Kissinger (1923-), en visites d'incògnit a la RPX per negociar els acords que van derivar en la que passaria a la Història com a *Diplomàcia triangular*. Es van normalitzar les relacions entre els EUA, iniciant una època d'intercanvi econòmic amb la Xina continental i arraconant a la Unió soviètica que veia com l'altre gran promotor del comunisme s'alineava amb l'enemic. El 1972 es produí la visita oficial de Richard Nixon a Beijing, qui malgrat haver votat en contra del canvi de titularitat a la ONU (Organització de les Nacions Unides), va emprendre relacions bilaterals amb la Xina continental a tots els efectes. L'època de la *détente*, que va relaxar la tensió entre els blocs, va ser vist per a molts com una acceptació per part de la Unió soviètica de les conseqüències de la jugada mestra de Kissinger. L'any 1979, sota administració de Jimmy Carter (1977-1981), es produí el reconeixement per part dels EUA de la titularitat de la RPX en la qüestió de la sobirania de la nació xinesa, així com la ratificació del suport nord-americà a la *One-China Policy*¹² que hauria de deixar les bases per a una futura reunificació d'ambdues entitats polítiques. El suport militar entre la ROC i els EUA no va cessar, fent servir com a justificació la necessitat de protegir la seguretat a la regió i prevenir una guerra. La confrontació tornaria el 1996, en la tercera crisi de l'Estret, però en aquell moment les relacions bilaterals ja eren obertament extenses i intenses, l'era de la interdependència econòmica ja havia arribat amb la *Reforma i Obertura*¹³ de Deng Xiaoping (1978), i s'estava incrementant en una zona on els conflictes armats ja no eren habituals. L'ordre regional s'havia constituït finalment, la obertura de la Xina i la caiguda de la Unió Soviètica (1991) ens portaria a la supremacia del bloc capitalista, ara ja amb la Xina en ple creixement. El darrer reducte de l'ordre de Guerra Freda és Corea, així com

¹¹ *The United Nations General Assembly Resolution 2758* va ser aprovada en relació a la *General Assembly Resolution 1668* que requeria que qualsevol canvi en l'estatus de la Xina havia de ser aprovat per més de 2/3, segons l'Article 18 de la Carta de la ONU.

¹² Política que defensa l'existència d'un sol Estat xinès, paradoxalment usat per a l'enfrontament entre els dos estats: la RPX i la RX. S'inicia amb la fundació de la República Popular, el 1949.

¹³ Programa oficial de reformes econòmiques de l'anomenat "Socialisme amb característiques xineses".

qüestions candents de sobirania: Taiwan, el mar de la Xina meridional, bases nord-americanes en territori japonès, etc.

3.2 Les administracions Bush *sènior* (1989-1993) i Clinton (1993-2001)

Per centrar-nos en l'administració Obama, cal primer fer una profusa relació dels esdeveniments que van caracteritzar les relacions sinó-americanes en les dècades anteriors. La tria dels tres presidents en qüestió no és gratuïta. El 1989, amb George H.W. Bush (1924-) al capdavant del nou gabinet, es van produir els esdeveniments de Tiananmen¹⁴, que van suposar la primera condemna nord-americana a un episodi considerat de política interna per la RPX, propiciant així una escalada dialèctica entre ambdós socis comercials. El 1991, amb la caiguda de la URSS, el mateix Bush dirigiria la retòrica anticomunista cap a la Xina, deixant un llegat difícil de manejar per a Bill Clinton (1946-). El primer va ser titllat de hamiltonià tot sovint, i no amb poca raó. Les guerres que va emprendre Bush sr. van ser sempre per motius econòmics i de caràcter geo-polític: Panamà (1989) i el Golf pèrsic amb *Desert Storm* (1990) contra règims de caràcter socialista i anti-amicà. Per contra, Bill Clinton va ser sempre vist com un wilsonià, fent d'àrbitre global i missions de pau per mig planeta. Enfront de la Xina, l'aproximació hamiltoniana de Bush va permetre teixir lligams econòmics mai abans vistos, el nivell de cooperació va créixer exponencialment, però a canvi es va respectar i amb prou feines condemnar el *crackdown* de Tiananmen entre altres aspectes privats de la política nacional xinesa. Bill Clinton es va comportar com un autèntic hamiltonià també, en la seva visita d'estat/viatge de negocis a Beijing. Les intervencions en missions de pau com a l'antiga Iugoslavia (1992) i "l'Acta sobre l'Alliberament d'Iraq" el 1998 en són prova.

La primera administració Bush, va estar caracteritzada per l'opacitat xinesa que, malgrat haver millorat relacions, seguia en una dinàmica de desconfiança oberta. El president Bush havia servit com a cap de l'Oficina de Cooperació sino-americana durant 14 mesos (1974-1975), coincidint amb la finalització de la guerra del Vietnam. Havia teixit contactes amb alguns alts càrrecs, com el després Primer ministre Deng Xiaoping, però mai hi va mantenir una relació oberta i pública. Quan es van desencadenar els fets de Tiananmen, el Premier xinès no va contactar amb el llavors president George Bush

¹⁴ Protesta estudiantil militarment reprimida. Opacitat davant les condemnes internacionals.

sènior. Durant aquest període, la venda d'armes a Taiwan es va incrementar, per bé que s'ha titllat, històricament, de moviment econòmic més que no pas d'estratègia militar. Durant l'administració Reagan (1981-1989), en la que Bush sènior feia de vicepresident, la política exterior envers la Xina va ser de caire econòmic, multiplicant les inversions i permetent a la Xina fer ús gairebé il·limitat del seu potencial financer (compra de deute, acceptació del Yuan com a divisa internacional, etc.). La no-resposta de Bush a l'escenari de Tiananmen va propiciar la victòria del seu adversari demòcrata Bill Clinton, en part.

El nou president, que mai va renegar de les polítiques integradores de caire econòmic, va destacar per una defensa dels drets humans enfront de la política de *Most Favored Nation (MFN)*¹⁵, herència de la diplomàcia triangular. En el camp de la denúncia de les violacions dels drets humans, l'administració Clinton posaria les bases del que Obama faria anys més tard. El 1995, Lee Teng-Hui (1923-) que era el primer president de Taiwan com a democràcia, va rebre un visat per visitar els EUA, enfuriant la Xina Popular i donant peu a la Tercera Crisi de l'Estret (1996), l'última fins avui dia. Per rebaixar l'escalada de tensió, el 1997, Jiang Zemin, president de la RPX (1993-2003) va ser el primer líder xinès en visitar els EUA en 12 anys, fent-ho el mateix any que avions de la OTAN (Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord) van bombardejar l'ambaixada xinesa a Belgrad, en el marc de la missió de pau a Iugoslàvia. L'any 1998, es retornaria la visita institucional del president xinès amb l'arribada de la que, possiblement, sigui la comitiva més sumptuosa de la història dels EUA. Uns 1200 assessors, cossos de seguretat i altres van acompanyar Bill Clinton a Beijing. Allà es va començar a gestar l'entrada de la Xina a la OMC (Organització Mundial del Comerç), que es faria efectiva l'any 1999. Aquesta entrada xinesa va permetre a Clinton defensar la seva nova relació amb la RPX, doncs una de les clàusules de *membership* incloses a la OMC, és la de MFN. El final de l'administració demòcrata va estar marcada per la paradoxa que havia invertit els discursos dels adversaris, demòcrates i republicans, doncs ara eren els republicans els qui criticaven la poca ma dura amb els comunistes, i Clinton qui defensava els acords bilaterals com a conseqüència lògica de la normalització de relacions.

¹⁵ És una clàusula que s'inclou en tractats bilaterals entre Estats. El receptor de l'acord, rebrà el màxim tractament (aranzels, ajuda militar, etc.) que l'estat emissor doni a qualsevol altre soci comercial.

3.3 Abans d'Obama. L'administració de George W. Bush *junior* (2001-2009)

La segona administració Bush, el fill, es caracteritzaria per una demonització constant de la Xina i una recuperació del discurs del Yellow Peril¹⁶. La seva actitud jacksoniana va anar acompanyada de la consecució de nombrosos acords comercials, seguint l'estela de la darrera administració Bush (pare), i la seva tradició militarista i connexió amb el lobby armamentista d'EUA, va encoratjar al Japó per rearmar-se amb la vènia i ajuda dels EUA. Aquests moviments van alertar, com era d'esperar, les autoritats xineses van alertar-se. Malgrat episodis i discursos com aquest, l'administració Bush va estar caracteritzada pel constant canvi de posició. Entre alguns dels episodis més notables, hi ha la invitació de Jiang Zemin al Ranxo familiar dels Bush a Texas (2002), les dues visites de Bush a la Xina (2001, 2002), i la futura visita del nou premier xinès Wen Jiabao (1942-) el 2003. En aquesta darrera visita, Bush va acusar públicament Taiwan de provocar la RPX amb els seus moviments de tropes, quelcom inaudit venint d'un president dels EUA. La cooperació que havien dut a terme en terrorisme i seguretat des de l'11-S de 2001, va quedar truncada per l'acusació formal dels EUA a la Xina per violacions dels drets humans (2004). Nombroses comissions bilaterals van ser formades per discutir a un nivell diplomàtic aquestes qüestions.¹⁷

Un incident entre els països destaca per damunt dels altres. El dia 1 d'abril de 2001, un avió EP-3 de la Marina d'EUA va entrar en l'espai aeri que hi ha a 110 km de l'illa de Hainan (mar de la Xina meridional) cap al sud. Allà va ser interceptat per dos avions J-8 de l'Exèrcit d'Alliberació Popular, que seguint les directrius de Beijing, defensaven el què és considerat com a espai aeri xinès. Un dels avions xinesos va col·lidir amb l'EP-3, provocant la mort del pilot xinès i l'avaria del jet nord-americà. Aquest es va veure obligat a fer un aterratge d'emergència a l'illa de Hainan, on la tripulació va ser detinguda per les forces de seguretat xineses. Fins l'11 d'abril van ser retinguts els 24 membres de la tripulació, a l'illa de Hainan. Per tal d'accelerar-ne l'alliberament, els EUA van emetre la carta anomenada: *The letter of the two sorries*¹⁸. Aquesta carta serviria de base per a les futures disputes al mar de la Xina meridional, deixant com a precedent que les dues potències optarien per el *no-engagement* en futures trobades. La posició

¹⁶ Terme emprat per definir el discurs d'època colonial (final s.XIX) que avisava del perill que representaven les gents d'Àsia per a la civilització occidental.

¹⁷ Wang, Chi. *'George W. Bush and China: Policies, Problems, and Partnerships'*. Lexington Books, 2008.

¹⁸ En la carta entregada per l'ambaixador americà al Ministre d'exterior xinès incloïa dues disculpes. Una per la mort del pilot xinès, l'altra per haver violat l'espai aeri xinès sense autorització.

d'ambdós actors a la zona no s'ha vist afectada per aquest tipus d'episodis, repetits en altres ocasions des de llavors. Acceptació de les diferències però sense cap canvi en la posició pròpia.

Hu Jintao (1942-), president de la RPX (2003-2013), va fer visites a els EUA (2006) que són recordades per les nombroses anècdotes que el públic xinès va trobar insultant: una membre de Falun Gong¹⁹ (1992) el va increpar, l'*speaker* va anunciar l'himne de la República de la Xina (Taiwan), etc. George Bush ja havia fet una visita a la Xina, i hi va tornar el 2008 en plens Jocs Olímpics. La crítica en contra de la persecució religiosa, un dels forts del programa xinès de Bush, fervent cristià protestant, va ser absent en les rodes de premsa i converses que es van dur a terme a Beijing 2008. Les acusacions d'hipocresia es van fer sentir als EUA.

Resumint l'època de George W. Bush com a president, les relacions sinó-americanes van estar marcades pel respecte dels diversos afers interns, petites topades de caire diplomàtic i un increment notable de la interdependència econòmica d'ambdós actors, ja iniciada en època Clinton. La guerra de l'Iraq (2001-) va ser tolerada pel govern xinès, que no s'hi oposà obertament i, a canvi, el govern de Bush no va pressionar els comunistes en temes com el Tibet, la persecució religiosa o els drets humans. La col·laboració més gran va ser en el terreny de la seguretat i, sobretot, Corea del Nord. Al mar de la Xina meridional, després de l'incident de Hainan, va esdevenir un terreny de no-disputa entre els EUA i la RPX. Els avions patrulla americans van seguir sobrevolant la zona, i la Xina va continuar enfortint els seus llaços amb els actors de la zona per vies diplomàtiques regionals, sense que els EUA s'hi impliquessin obertament. Bàsicament, l'època Bush va ser una continuació de les darreres administracions americanes després de la guerra del Vietnam, amb una activitat militar mínima a la regió d'Àsia-Pacífic. El canvi hauria d'arribar amb l'administració del president Barack H. Obama, qui en contraposició de la posició Bush al respecte dels drets humans i el canvi climàtic, ha tingut per costum cercar la col·laboració xinesa, o la implicació. En un dels seus primers anuncis al respecte de les relacions sino-americanes, Barack Obama va anomenar la Xina "*strategic partner*", marcant la diferència amb l'administració Bush, que l'havia anomenat sempre i deliberadament "*strategic competitor*".

¹⁹ Secta sincrètica que combina budisme i taoisme amb la finalitat d'assolir l'alliberament espiritual. Prohibit pel govern xinès des dels seus inicis, i perseguit amb duresa.

4. Política exterior de l'administració Obama

La política exterior dels EUA, com la de qualsevol altre estat del sistema internacional, parteix d'uns objectius planificats i implementats per una sèrie d'actors polítics formals i informals com ara bé els *lobbies* econòmics, grups socials activistes, partits polítics, poder executiu, etc. Els moviments diplomàtics que es duguin a terme en qualsevol política exterior no poden desdibuixar mai l'objectiu final, que en el cas dels EUA, és mantenir la seva hegemonia a la regió d'Àsia-Pacífic. La manera de fer política exterior que ha caracteritzat els EUA ha estat la mixtura entre polítiques clàssiques de seguretat amb polítiques econòmiques o comercials que assoleixin la prosperitat i el progrés econòmic). Si observem la història de la política exterior dels EUA, aquests han perpetuat la seva supremacia global en base a dos eixos vertebradors: potència militar i defensa del lliure mercat. La paradoxa, en el cas xinès, la trobem en la manera com els nord-americans adrecen el problema al mar de la Xina meridional, vist que el plantejament antany vàlid (s.XX) de confrontació militar i manteniment de l'status quo, ja no sembla possible davant les magnituds de l'intercanvi econòmic i la potència militar amb i de la Xina.

Per entendre la política nord-americana a l'exterior, tot sovint s'ha de parar atenció al discurs que es fa a l'interior, doncs la política exterior no és res més que política americana deslocalitzada. Un exemple que il·lustra la posició nord-americana davant el *Rise of China* és la següent, publicada en un *paper* pocs mesos abans que Hillary Clinton(1947) publicqués el seu article:

“The US may owe a great deal of debt to China, but it owes a greater debt to its founding principles of freedom and human rights. If the West, led by the US, does not counterbalance China's new might in the world order, who will?²⁰

[Jaques M, *China goes its own way*. 2011]

²⁰ Jacques M. “China goes its own way”. The Guardian, 2016.

4.1 Anàlisi de l'estratègia. Variants explicatives del “Pivot to Asia”.

A continuació farem referència al *Pivot to Asia*, anunciat per la llavors Secretària d'Estat Hillary Clinton, l'any 2011, en un article publicat a la prestigiosa *Foreign Policy* (fundada el 1970), un *journal* especialitzat en afers globals i política internacional des de l'òptica Nord-americana. En l'article es descriu fil per randa la que havia estat fins la data l'estratègia diplomàtica i militar dels EUA a la regió de l'Àsia Pacífic. Amb el títol d'*America's Pacific Century* (Clinton, H. 2011), s'hi troben les raons per les quals Clinton veia necessari fer aquest *shift of capabilities* cap a la ja mencionada zona. A continuació es descriuran les variables més importants d'aquesta nova orientació en política exterior. El punt de partida de la política anomenada *Pivot to Asia* és posterior a la presa de possessió de B.H. Obama com a president. En conseqüència, els salts temporals poden fer-se presents en l'explicació (tot sovint no-lineal) del cas analitzat.

4.1.1 Objectius

Els objectius que han guiat el *Pivot to Asia* de l'administració Obama es podrien sinonimitzar amb el concepte “necessitat”. Les necessitats, econòmiques bàsicament, que tenien els EUA després de dos anys i escaig amb el president Obama al capdavant del país eren importants: deute extern insalvable, sobrecàrrega de les forces armades, projectes de liberalització del mercat encallats, etc. La proposta de Clinton explicada en l'article, presumia de tenir la solució a les dificultats amb el que podria ser resumit com a “canvi d'escenari”. Una menció constant a les guerres de l'Iraq i l'Afganistan, i les despeses ingents que havien generat, una referència també a les magnituds econòmiques (demogràfiques, industrials, comercials i de consum) de la regió Àsia-Pacífic i als negocis que en aquesta s'hi fan. Els objectius dels EUA amb aquest canvi de rumb i d'escenari són, principalment, dirigits a mantenir el lideratge estatunidenc en l'economia global, gran part de la qual transcorre en forma de producció, mercaderies i tractats de lliure comerç per la regió. Dins d'aquesta política de caràcter purament econòmic hi podríem englobar els *currency issues* tan sovint anomenats en les taules bilaterals sino-americanes, en que els governs americans acusen a la Xina de mantenir el tipus de canvi Yuan/dòlar baix per afavorir les exportacions.

Seguint amb l'argument de l'article, per una banda Clinton ens menciona, com a exemple de *keeping progress* a la regió, tres casos: l'amenaça de Corea del Nord i el tractament especial que rep, el manteniment de les rutes comercials lliures al mar de la Xina meridional i, per últim, assegurar la transparència en termes de *nuclear deterrence*

dels actors militars de la regió. La primera referència a la Xina apareix, doncs, amb un matís econòmic però, a la vegada, de caràcter militar. Per altra banda no s'amaga la voluntat de mantenir el lideratge dels Estats Units, sent així el manteniment de la pau una conseqüència col·lateral. A la part final de l'article de Hillary Clinton, la referència històrica a la guerra del Vietnam serveix per a entendre la idea de lideratge intemporal que guia els discursos polítics de pràcticament tots els espectres ideològics de la política nord-americana, independentment del seu projecte (ap. 2.1). Així versa Clinton:

At the end of the Vietnam War, there was a thriving industry of global commentators promoting the idea that America was in retreat[...] Our capacity to come back stronger is unmatched in modern history. It flows from our model of free democracy and free enterprise, a model that remains the most powerful source of prosperity and progress known to humankind. I hear everywhere I go that the world still looks to the United States for leadership. Our military is by far the strongest, and our economy is by far the largest in the world. [...] So there should be no doubt that America has the capacity to secure and sustain our global leadership in this century as we did in the last.²¹ [Clinton, 2011]

La idea que Clinton tenia de les capacitats dels EUA, i els usos que se'ls havia de donar, no donava marge per a l'especulació, un canvi de política s'iniciava, i els objectius en quedaven marcats. Aquests, tenint en compte tot allò exposat en l'article i per ordre d'importància, serien:

- Mantenir el lideratge (poder real) dels EUA a la regió d'Àsia-Pacífic i reforçar les seves aliances a través d'acords bilaterals de seguretat
- Fomentar institucions regionals de caràcter econòmic amb la Xina i els altres actors
- Acords de Lliure Comerç favorables a les empreses nord-americanes i que facilitin la inserció de la Xina en l'economia global
- Avançar en el camí de la sostenibilitat i la lluita contra el canvi climàtic, en la línia de la també constant defensa dels Drets Humans dins la RPX.

²¹ Clinton, Hillary. "America's Pacific Century". Foreign Policy, 2011.

4.1.2 Aplicació dels objectius. Adaptar-se a la realitat

Per tal de dur a terme aquesta empresa estratègica, l'administració Obama va iniciar una ronda de contactes bilaterals, i també alguns de regionals, amb els principals actors estatals de la regió d'Àsia-Pacífic, fins a tercers països. Un exemple d'aquests moviments diplomàtics el trobem en el cas les relacions indo-americanes, estratègic aliat tant per les dimensions demogràfiques i econòmiques, com pel sistema polític, afí al model de democràcia liberal. En dues ocasions Clinton establí una comparació directa amb les aliances que hi ha entre els EUA i Europa, posant l'escenari atlàntic com a exemple del què s'hauria d'assolir en un futur al Pacífic. La història ens ha ensenyat que els Estats Units supediten aquest sistema de *partnership* transoceànic a un sistema de seguretat dominat per ells mateixos (OTAN). El problema en l'escenari Pacífic és que establir tal organització, o marc propici per a l'entesa en termes de seguretat regional, passa per declarar qui és el líder d'aquesta. La intenció de crear estats aliats a la zona és un procés que podem exemplificar amb el Pla Marshall (1948-1951) de la post-guerra europea: intercanvi i ajuda econòmica a països empobrits, a canvi del suport diplomàtic i, si cal, militar per contrarestar la potència desestabilitzadora, la URSS (actualment la Xina). La ferotge competitivitat xinesa, en termes econòmics, ha resultat en un increment del potencial militar de la Xina que ha pogut fer valdre la seva posició a la regió, establint dos projectes d'ordre regional completament diferents. A banda dels tradicionals actors aliats dels EUA (Japó, Corea del Sud, Filipines, Tailàndia i Austràlia) el *Pivot to Asia* ha portat la diplomàcia americana a establir nombrosos acords de caràcter purament econòmic, la majoria, amb altres actors tradicionalment hostils com el Vietnam. Malgrat repetir amb vehemència que l'orientació d'aquesta política no era d'hostilitat cap a la Xina, sinó d'acostament, la reacció xinesa en una regió que no s'ha consolidat en termes de pau i seguretat, ha estat forta. En paraules del Taek Lim, un estudiós sud-coreà:

Obama and his cabinet members unequivocally articulated that the strategy is designed not to agitate China, but to build more amicable ambience for further economic relations. However, U.S.-Japan security ties check China's ambition in the Southeast China Sea and Washington-Beijing diplomatic discord is inevitable.

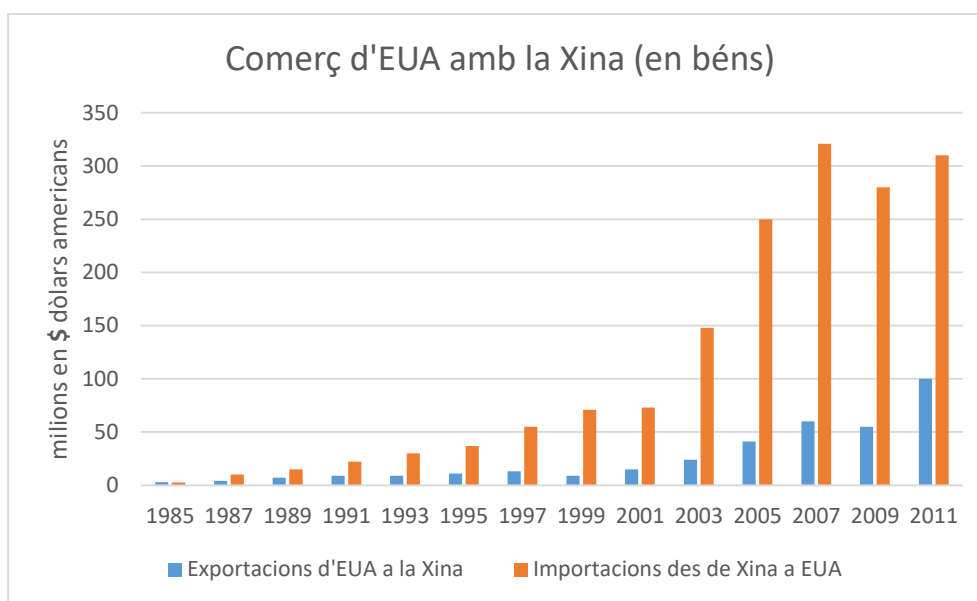
The Obama's Asia strategy illustrates a paradox that exists between economic and security realms.

[Jung Taek Lim. 2015]

Per contra, en el camp econòmic, les relacions entre ambdues administracions van ser més exitoses del que es preveia en un principi. Xina es va comprometre formalment a no devaluar sostingudament la seva moneda, al·legant que tampoc hi havia raons econòmiques que ho aconsellessin. Les recomanacions de caràcter econòmic intern, fetes pels mateixos grups de treball i discussió en el G-20 de 2016 (Chengdu, RPX), després d'anys de taules bilaterals, van ser acceptades formalment pels representants de la RPX. Aquest bon funcionament, s'explica per diverses raons: una entesa cordial entre les administracions, no immiscir-se en temes interns d'ambdós països i, per damunt de tot, la necessitat d'abandonar la situació de crisi econòmica global. El 2010, any en que més es va notar els *imbalances* entre ambdues economies, la Xina va esdevenir la segona economia mundial. És aquest fet, sumat al deute cada cop més insalvable dels EUA, el que propicia el *Pivot to Asia*.

La balança comercial d'EUA amb la Xina

Taula 1²²



En el camp més purament militar, l'administració Obama es caracteritza per una contenció sense precedents en la història militar dels EUA a la regió. Curiosament, aquesta contenció coincideix amb l'escalada més clara de la Xina com a potència militar. Les possibilitats, en termes bèl·lics, sempre han estat damunt la taula a l'Àsia-Pacífic post guerra freda, però l'estratègia Obama ha estat poc intervencionista en els conflictes territorials de la zona. Les bases militars no van registrar gaires moviments i les maniobres conjuntes amb els aliats van ser fetes sense gaire queixa per part de la Xina, i normalment destinades a conflictes en els que la Xina no hi té un paper antagonista (ex: Corea del Nord). En certa manera, es pot considerar l'administració Obama com a víctima de l'herència pactista amb el Japó i Corea del Sud, amb els quals ha de complir els seus propis tractats bilaterals i, a vegades, anar en contra dels desitjos del seu soci econòmic més gran, la Xina. Malgrat tot, la imatge global no reflecteix la realitat dels microescenaris que es donen simultàniament. En moments de tensió, i sempre per disputes territorials, els EUA i la Xina han apujat la retòrica militar fins al punt que en certs moments, les dues armades han estat a prop del xoc directe en escenaris com el del mar de la Xina meridional, tema que explicaré en l'anàlisi de cloenda. Si que és cert però, que l'administració Obama ha posat molt d'èmfasi en la persecució de la pirateria informàtica a escala global i, concretament, la coresponsabilitat de diversos xinesos relacionats amb

²² Font: U.S. Census Bureau and Economic Policy Institute (últim accés 03/05/2017)

l'Exèrcit Popular d'Alliberament (*PLA* en l'acrònim anglès) en casos d'espionatge comercial, diplomàtic i fins i tot militar. La Xina, en aquests casos, va optar per una resposta cautelosa i desmarcant-se políticament d'aquestes pràctiques. És aquest, un dels pocs casos en que la Xina adoptarà una posició d'*Appeasement*²³

En l'àmbit mediambiental, després del fracàs de la cimera de Copenhagen de 2009, l'Acord de Paris va ser aprovat el passat 2016, marcant una fita històrica en la lluita contra el canvi climàtic. Entre aquestes dues dates, la Xina ha fet nombrosos avenços al respecte perseguint d'acomplir els seus objectius de descarbonitzar l'economia, sense per això deixar de ser el principal emissor de gasos d'efecte hivernacle del món. Els EUA en són el segon. La política de cooperació en termes de canvi climàtic se'ns fa palesa amb la visita de Xi Jinping a Washington, quan es fa una declaració conjunta que aplanava el camí per l'Acord de Paris. Temes com el Tractat Bilateral d'Inversió (*BIT*, en l'acrònim anglès) seguia estancat en la tercera ronda de negociacions.

En la mateixa línia ha anat el tracte dels Drets Humans i la relació que aquest ha marcat amb la Xina: un debat interminable on la poca col·laboració xinesa conflueix amb la hipocresia política dels EUA quan se'ls demana que s'apliquin les seves pròpies receptes.

De les tres visites que Barack Obama va fer al gegant asiàtic (2009, 2014, 2016), tenint en compte que la darrera era per a la trobada del G-20 mencionada en aquest apartat, dues van servir per marcar les posicions del govern dels EUA en matèria de DDHH i la seva sistemàtica vulneració a la RPX. Temes tant candents com el del Tibet, Xinjiang o la democratització de la *One China Policy* (conflicte de sobirania amb Taiwan) sempre van ser tractats amb respecte però contundent dialèctica per part d'Obama. Tanmateix, la resposta xinesa no va desviar-se de la clàssica "política interna" ja excusada en dècades anteriors.

4.1.3 Avaluació de conseqüències i resultats del pivot to Asia

En l'avaluació de qualsevol conseqüència, els moviments duts a terme en el context d'una política (la política exterior dels EUA envers la Xina) han de ser analitzats

²³ *Appeasement* és el terme anglès per referir-se a l'actitud pacificador d'un estat envers un altre, quan hi ha possibilitats reals de conflicte.

amb perspectiva, per tal de no confondre causa i conseqüència en l'afany per definir una relació acció-reacció a vegades inexistent.

La primera conseqüència de caràcter econòmic, que culminaria en una millora de les relacions bilaterals, fou un enfrontament directe per via de la Organització Mundial del Comerç (OMC), coincidint amb el màxim històric del dèficit comercial, arribant als 295 milions de dòlars americans. En aquest enfrontament, l'any 2010, la Xina va exhibir una forta resistència a les acusacions de competència deslleial que se li fèien des de la OMC, concretament per la legislació que impedia l'extracció de terres rares (lantani, ceri, tuli, etc.) del país, obligant les empreses estrangeres a instal·lar-s'hi per tal de produir. Aquesta situació, aparentment anecdòtica, serveix d'exemple per a explicar els contenciosos de caràcter administratiu amb els quals els EUA i la Xina han anat negociant la seva, cada cop més, estreta interrelació econòmica. L'any 2015 culminaria un procés d'anys amb l'acceptació per part del Fons Monetari Internacional (FMI) del Yuan 元 xinès (oficialment *Renminbi* 人民币 o “moneda del poble”) com a divisa internacional, lligant així la Xina una mica més al *fairplay* global en termes de comerç, que era la voluntat de l'administració Obama.

En el camp dels DDHH, deixant a una banda la recepció habitual del Dalai Lama que fan tots els presidents americans, una de les confrontacions que va destacar va ser la fugida de l'activista pro Drets Humans xinès Chen Guangcheng (1971) a l'ambaixada dels EUA a Beijing. La disputa va seguir l'estructura que aquestes confrontacions tenen per costum: crispació dialèctica, enrocament de les posicions i, finalment, solució acordada que incloïa el visat del sr. Chen als EUA en qualitat d'estudiant i no de refugiat polític.

El canvi més substancial en tot aquest període d'administració Obama, va ser la renovació del 70 % dels mandataris del Partit Comunista Xinès, que va posar al capdavant de la Presidència a Xi Jinping (1953) amb promeses de renovació al si del model de mercat xinès i la seva projecció exterior. Coincidint amb l'arribada de Xi al poder, el conflicte al mar de la Xina meridional va anar escalant substancialment, amb un increment notable d'activitat, militar i constructiva, per part dels xinesos. El maig de 2015, amb motiu del *Shangri-La* (香格里拉) *Dialogue on Security (SDS)*²⁴, Ashton Carter,

²⁴ El *SDS* reuneix des de 2002 diversos països de l'Àsia Pacífic i economies mundials de primer ordre per discutir temes de seguretat. Se'l considera un *Track One* dels diàlegs internacionals en seguretat.

secretari de Defensa dels EUA (2015-2017), va denunciar en el seu discurs les ambicions xineses, de presumpte caràcter militar, al mar de la Xina meridional. La figura de Xi, un personatge molt propens a la megalomania, és cabdal per entendre el tipus de relació que es va establir entre ambdós mandataris, ell i Obama. La fórmula de la visita privada i informal ja es va deixar veure el 2013 en la trobada a Califòrnia²⁵ on ambdós van discutir abastament de problemes com el canvi climàtic, Corea del Nord i les relacions econòmiques.

A propòsit del canvi climàtic, el 2014, en el marc de la reunió de l'APEC²⁶ a Beijing, es va fer un *statement* conjunt entre el *premier* xinès i l'americà referent a les exigències que s'imposarien els seus respectius països en la lluita contra el canvi climàtic, marcant així un bon inici per a l'Acord de París de 2015.

5. El conflicte al mar de la Xina meridional dins l'estratègia global en política exterior nord-americana.

Les disputes al mar de la Xina meridional són una llista de contenciosos amb uns orígens incerts que en compliquen l'explicació i en dificulten la solució. El conflicte implica a diversos actors. A priori podríem definir-lo com una lluita de legitimitats i sobirania entre la Xina i els països del sud-est asiàtic, que lluny d'estar en un estadi final, s'ha complicat com mai abans.

Com tot seguit descriurem, el conflicte al mar de la Xina meridional implica reptes de capacitats (força militar, potencial econòmic, certesa diplomàtica, etc.) i d'intencions (interessos del país, necessitats en termes de seguretat, etc.) per part dels països que s'han hagut d'enfrontar a la creixent potència xinesa.. Aquests països s'agrupen al voltant de la ja mencionada Associació de les Nacions del Sud-est asiàtic (ASEAN en l'acrònim anglès)

La presència dels EUA a la regió és causa de dues variables diferents: l'herència de vells escenaris de guerra a l'Àsia Pacífic i, recentment, les noves necessitats en política exterior.

²⁵ Sunnylands summit (7-8 de juny de 2013), a l'Estat de Califòrnia. Sunnylands és conegut com el *Camp David of the West*, en referència a la finca homònima dedicada a l'ús diplomàtic i al lleure del president.

²⁶ *Asia-Pacific Economic Cooperation* és una organització de 21 països del pacífic que advoca per el lliure mercat.

5.1 Els orígens i l'escenari del conflicte

Nomenclatura

El conflicte en marxa al mar de la Xina meridional comença amb el nom mateix. Els xinesos (ambdues entitats polítiques: RPX (República Popular de la Xina) i RX (República de la Xina, a Taiwan) l'anomenen d'aquesta manera, o en la seva traducció xinesa *nanhai* 南海 (mar del Sud), atorgant-se així la sobirania natural sobre l'espai. El Vietnam recorre a la mateixa naturalització, anomenant-lo *Biển Đông* (mar de l'Est). En el cas de Filipines, atesa la poca entitat política que ha tingut el país fins ben entrat el segle XX, el terme “mar de la xina meridional” era el més usat, però en l'inici de les disputes sobre les illes Spratly i per una ordre administrativa més tard, oficialment es coneix com a mar de les Filipines occidental, per no confondre'l amb el Mar de Filipines, a l'Est del país. Malàisia i Indonèsia, així com Brunei, havien acceptat històricament la nomenclatura xinesa com a bona, però també degut a les recents disputes, s'han encunyat nous termes, per bé que cap té l'estatus oficial del de Filipines.

L'origen de la nomenclatura com a disputa és, com molts dels problemes i les seves justificacions a l'Àsia Oriental, d'origen europeu. Els primers europeus a navegar per aquelles aigües van ser els portuguesos al segle XVI, i l'anomenaren “Mar de la Xina”, iniciant així una disputa que arribaria als nostres dies. La pràctica totalitat de les organitzacions internacionals, premsa i mitjans de comunicació d'Occident utilitzen la nomenclatura que jo mateix faig servir en el treball, legitimant les aspiracions xineses a la zona. La OHI (Organització Hidrogràfica Internacional) és una de les moltes institucions que ha utilitzat el terme més estès, mentre dirimeix les disputes que en sorgeixen.

Escenari històric

L'inici real del conflicte ens remet a l'herència colonial i imperialista de les relacions entre Xina i Occident. Les primeres queixes expressades per la Xina de forma oficial van ser l'any 1883 quan una expedició alemanya va explorar les illes, llavors “administrades” pel Vietnam imperial. El fet de que es donin a la vegada les reclamacions territorials i les invasions occidentals no és tan sols casualitat. L'auge del colonialisme i la decadència dels imperis locals estaven portant al punt del col·lapse el sistema polític imperial de la regió i, els estats tributaris de la Xina (Vietnam, Japó i Tailàndia) iniciaven un camí d'alineació amb les potències occidentals per a desprendre's del control xinès,

mentre la Xina dels Qing (1644-1912) feia tots els possibles per tal de mantenir el seu vast imperi sota control. Un personatge important en dirimir les disputes va ser l'emperadriu viuda Cixi (1835-1908), la darrera, que va haver de firmar els tractats de Tianjin (1884) fent, entre d'altres concessions, l'acceptació oficial del protectorat francès sobre bona part del Vietnam. És en aquest context, i el de la posterior derrota espanyola i ocupació americana de Filipines, en que ja tenim la base de les relacions post-colonials de la regió. Filipines recuperà la sobirania de l'ocupació japonesa el mateix any 1945, restant sota influència nord-americana, si més no fins a dia d'avui. Vietnam s'unificà sota un règim comunista, no per això pro-xinès, l'any 1975. Malàisia s'unificà sota la seva actual forma política després d'aconseguir la independència del Regne Unit l'any 1957 i tot seguit expulsar-ne Singapur, controlat econòmicament per xinesos i per tant poc apetitós als ulls dels malais. La mateixa Xina comença a fer moviments bilaterals amb els països del sud-est asiàtic des del 1949, amb la divisió administrativa de la RPX i ROC. Ambdues "Xines" seguiran una política unitària pel que fa a la sobirania nacional i les reclamacions al seu "mar del Sud".

Tanmateix, és obvi que l'actor més important des de mitjan segle XX fins a l'actualitat, els Estats Units d'Amèrica, ha tingut un paper cabdal en el prelude de la situació que va heretar l'administració Obama. Des de l'alliberament de mans japoneses de les Filipines fins la retirada incondicional del Vietnam, passant per la seva política d'armament a Taiwan, els EUA han esdevingut un dels dos actors més importants en efectius i suport militar als adversaris de la Xina (RPX)¹. La posició dels americans, en relació a les diverses disputes que conformen el conflicte del mar de la Xina meridional, ha repercutit en l'evolució d'aquest mateix. Entenem doncs que el conflicte que analitzem té un origen internacional (concretament en l'era imperialista europea), una continuïtat regional (doncs els actors implicats són presents al territori) i una construcció que es nuga de forma intrínseca amb la política exterior dels EUA.

La ja mencionada [veure apartat 2.2.1] disparitat de projectes d' *Order-building* entre la Xina i els EUA han portat el conflicte a un punt de no retorn, en que els moviments d'un i altre són contestats amb una clara contundència però amb capteniment per mor de la necessitat de mantenir unes relacions bilaterals correctes. La Xina, des del punt de vista americà, pot ésser la nova URSS del segle XXI, però les condicions en que es troba la política internacional no permeten obrir una nova "Guerra Freda".

5.2 Estratègia i relació dels actors menors (ASEAN) amb els EUA.

En l'anàlisi de les posicions que els diversos membres de l'ASEAN, implicats en les disputes, han pres des de l'inici de les reclamacions xineses sobre el mar de la Xina meridional, destaca un detonant concret. L'any 2013, amb l'inici d'una nova campanya d'agressivitat a tota la *Nine-dash line*²⁷ que reclamava la pràctica totalitat del mar com a territori nacional xinès, hi ha una reacció definida per part dels actors i s'inicia un procés marcat per la desconfiança. En paraules d'Euan Graham (2014: 63) "If trust and confidence has yielded to distrust and tension in the South China Sea" en clara referència als moviments opacs de tots els actors, i hi afegeix: "it is not for lack of effort or intellectual input" (Graham, 2014:63), suggerint que el marc per a l'entesa hi és possible.

Per entendre la fotografia general del conflicte actual cal parar atenció a la posició i estratègia dels diversos estats que hi juguen un paper. La raó és que no es pot entendre la política exterior dels EUA envers els moviments de la Xina sense tenir en compte el rol que aquests actors hi tenen. Donat que gran part del conflicte succeeix en el que es coneix en dret internacional com a "aigües internacionals", el buit legal deixa via lliure a tots els actors per tal d'actuar fent ús de les seves capacitats, actuant en el que seria una concepció anàrquica de l'escena internacional. Aquesta concepció ens remet a la teoria realista de les Relacions Internacionals, de la qual en farem ús a continuació.

Com en qualsevol disputa territorial que suposi una amenaça a la pau regional i global, els estats implicats adopten una estratègia concreta. D'entre les opcions que se'ns plantegen, en destaquen tres²⁸:

- Amençar o actuar amb l'ús de la força
- Fer concessions territorials
- Retardar la decisió (*delay*)

En el cas del mar de la Xina meridional, ens trobem davant una fotografia completament diferent a l'habitual en altres conflictes territorials de petita escala, doncs la quantitat d'actors i llurs interessos en complica la visió en perspectiva. S'ha d'entendre com a tal, una visió general que cerqui les particularitats de cada cas. Cada estat aporta

²⁷ És la línia, formada per 9 punts (a vegades 10 o 11) que defineix les reclamacions xineses al mar de la Xina meridional. El primer mapa xinès que inclou aquests territoris data de 1947.

²⁸ Aquesta ventall d'opcions s'identifica amb la teoria realista i està extreta de: M.Taylor Fravel, "China's Strategy in the South China Sea", *Contemporary South East Asia* 33, no 3 (2011): 296-97

les seves raons de diversa manera i amb justificacions contraposades, però tot acaba reduït a les tres opcions esmentades. Tanmateix, el mode en que aquestes tres opcions siguin discernides, donarà combinacions que expliquin el comportament puntual dels diversos estats, tenint també en compte el factor accidental. No sempre el resultat pot ser definit en termes de guanyadors i perdedors, doncs l'estat pot fer ús de l'estratègia per tal d'assolir un objectiu final de defensa nacional, és a dir, guanyar la disputa o treure'n el màxim profit. En el cas que ens ocupa, els termes més propicis per a definir les actituds a tenir en compte són cooperació i enfrontament. Els països que estan sent afectats per les aspiracions xineses són tots membres de l'ASEAN i, en conseqüència, han utilitzat aquesta plataforma d'unitat per enfrontar-se amb el múscul militar de Beijing.

En el mar de la Xina meridional hi trobem una situació de conflicte pel que fa a la sobirania, però una de cooperació pel que fa als intercanvis econòmics. D'alguna manera es repeteix la paradoxal dicotomia que descriu la relació Xina-EUA, on les relacions conflictives en aspectes de disputes territorials, com la que ens ocupa, són contrastades per les bones relacions comercials.

Vietnam

Exemplificar aquesta intricada relació pot ser possible si observem la posició del Vietnam, que ha perdut terreny paulatinament (en termes geogràfics i de posició) les darreres dècades. No obstant podríem dir que ha escollit una estratègia de concessió. Va ser la Xina, amb la seva estratègia expansionista, qui va adquirir per la força allò que, a priori, era territori reclamat pel Vietnam. Així doncs, observant el canvi d'aliances que es mencionarà en els propers apartats, l'estratègia final del Vietnam és una de retard (*delay*), bo i esperant una favorable consecució dels processos d'arbitratge internacionals. No sempre ha estat aquesta l'estratègia. En un principi (incidents del 1974²⁹) va cercar un enfrontament directe amb la Xina sobre les Illes Paracel [veure Annex 2] i, veient la impossibilitat de reclamar allò perdut, va optar per pactar amb la Xina les línies marítimes que separessin les aigües territorials d'ambdós països. Aquest moviment es va donar amb el canvi de govern (i sistema polític) del Vietnam, quan el nou Partit Comunista del Vietnam (1976) va decidir dirimir els contenciosos de caràcter territorial prescindint dels EUA. Fins llavors, aquests darrers, havien jugat un paper cabdal en la posició de Vietnam

²⁹ Vaixells del Vietnam del Sud s'enfronten i són derrotats per forces navals de l'Exèrcit Popular d'Alliberament xinès.

del Sud en front de les amenaces xineses. L'estratègia que el Vietnam ha escollit les darreres dècades (inici de l'agressivitat xinesa l'any 2009) en altres escenaris és una d'escalada en l'ús de la força, com és el cas de les Illes Spratly. En aquest cas han optat per reclamar illots pel procés de *land reclamation*³⁰ com a territori nacional, seguint l'exemple xinès. Aquests moviments persegueixen una estratègia que combina elements de la primera i segona opcions. En paraules d'Andrew Taffer (2015)³¹: "Not only can a strategy of escalation be compatible with one of delay, but many uses of force can be employed instrumentally in service of delaying".

Filipines

El cas de Filipines, un estat amb una armada minsa, és un cas paradigmàtic per la seva relació amb els vaivens de la política internacional i, concretament, la política exterior dels EUA. La disputes entre la Xina i les Filipines és més recent en el temps, doncs fins el 2004 no van començar. Les reclamacions territorials de les Filipines van ser reconegudes com a legítimes per part del Tribunal de la Llei del Mar (12 de juliol de 2016) en referència al contenciós que aquest país tenia amb la Xina. La resolució no va tenir cap efecte pràctic. Davant la inoperància del seu aliat, els EUA, el país va optar per fer concessions territorials a la Xina, adoptant una posició estratègica de concessió mentre, per mor dels tractats econòmics amb els xinesos, la seva economia es veia beneficiada de la bona entesa entre els dos estats asiàtics. Hi ha un cas exemplificador d'aquesta cooperació: els exercicis que l'any 2005 van dur a terme entre les companyies nacionals petrolíferes de la Xina, Filipines i el Vietnam, al mar de la Xina meridional. L'únic reducte de resistència filipina és el cas d' *Scarborough Shoal*, un petit atol situat a l'oest de les Filipines en el que la RPX havia fet valdre la seva força militar per impedir als pescadors filipins entrar-hi a pescar. Després del canvi de govern a Filipines (2016), i per tant d'estratègia, aquesta actitud xinesa va fer un tomb complet, i els pescadors filipins tornen a tenir accés a la zona. Així doncs, l'estratègia de concessió que s'havia seguit, va tenir recompensa. Paral·lelament, els EUA van impedir que la Xina iniciés treballs de construcció sobre l'atol ocupat fent-hi volar patrulles regularment pel seu espai aeri. Com en molts altres casos, no queda clara la veracitat dels arguments dels EUA però en paraules del Secretari de Defensa es va definir l'atol com a terreny sobirà de les Filipines.

³⁰ Consisteix en dragar sorra del fons marí per tal de fer emergir una illa artificial.

³¹ Taffer, Andrew (2015) 'State Strategy in Territorial Conflict: A Conceptual Analysis of China's Strategy in the South China Sea', *Contemporary South Asia* Vol.37, No.1, pàg. 85-108

Aquesta opacitat va generar dubtes dels motius reals de les maniobres, ja fossin per realment defensar la sobirania de les Filipines com a país aliat, o per pressionar els xinesos en les converses sobre temes econòmics: “The Pentagon and Pacific Command remained tight-lipped about whether there was any proof that China would conduct land reclamation at Scarborough Shoal, however.” (*Glasser B. 2016*)³²

L’estratègia bel·licosa dels EUA va quedar en entredit en més d’un cop, mentre paral·lelament els seus aliats, com les Filipines, alçaven veus de protesta per la ineficàcia americana. En el cas concret de Scarborough Shoal (en xinès, *Huangyan*), la relació entre Filipines i EUA va arribar a un punt de no retorn, atorgant així una doble victòria a la Xina: ocupació i control de l’illa, i inici de bones relacions amb les Filipines. El perquè se’ns explica en un article de Chu Shulong, un acadèmic xinès:

The Philippines certainly expects the United States to show its support to the Philippine side of the dispute. But in more than a year since the dispute over Huangyan Island, the U.S. government did not highlight the issue or show its support to the Philippines, and it has not said whether the alliance covers Huangyan Island. (*Chu, 2014:13*)

Aquesta posició que fuig de la implicació, tan característica de l’administració Obama, ha dut a molts aliats a replantejar-se les seves estratègies, i en conseqüència, les aliances amb els EUA. En el cas de l’article de Chu, hi veiem una posició que és compartida pels estrategues del govern xinès, que veuen en la ambigüitat americana una oportunitat de demostrar quin poder té la Xina.

Malàisia i Brunei

Malàisia ha optat tradicionalment per recórrer al Tribunal de la Llei del Mar, per bé que la poca capacitat d’aquest d’imposar les seves sentències ha portat al país a cercar una aliança militar amb els EUA, que fan servir les seves instal·lacions per abastir i donar suport a les tropes estacionades a Filipines i Tailàndia. Així doncs, davant la incapacitat

³² Glaser, Bonnie (2014a) ‘Still Treading Water, the Sixth S&ED’, Comparative Connections.

d'enfrontar-se militarment a la poderosa armada xinesa, accepten l'ajuda dels EUA, seguint l'estratègia que en RRII es coneix com a *bandwagoning* o sumar-se al guanyador.

Brunei mai ha fet efectiva la seva reclamació sobre la part que li correspondria de les illes Spratly, i en conseqüència en les trobades de l'ASEAN acostuma a mantenir un perfil baix destinat a no enfrontar-se a la Xina ni als seus socis del sud-est asiàtic. Com a país minúscul però enriquit per les seves reserves petrolíferes, Brunei serveix d'exemple per tal d'explicar la situació de còmode vulnerabilitat en la que se senten els països de l'ASEAN davant el poder de la Xina.

D'alguna manera, i a tall de conclusió d'aquest subapartat, les disputes al mar de la Xina meridional s'han agreujat a la vegada que s'han fet més difícils de resoldre. El binomi entre sobirania (o seguretat) i economia que tant ha caracteritzat la relació entre els EUA i la Xina arriba al cas dels països de l'ASEAN, que veuen com un enfrontament directe amb la Xina no portaria enlloc que no fos una derrota militar i/o la pèrdua d'actius econòmics.

5.3 Estratègia i accions de l'Administració Obama

La intenció perseguida amb l'estratègia que es va desenvolupar des de l'inici del *Pivot to Asia*, era la de capteniment envers la Xina i les seves aspiracions territorials i extractives (recursos pesquers, fòssils, rutes marítimes, etc.) al mar de la Xina meridional, i fer-ho de tal manera que els costos de mantenir aquesta política d'ocupació fossin incrementats pel fet d'haver de tenir en compte la presència militar dels EUA a la zona. Aquesta estratègia es pot definir amb el mot *counterbalance*, que fa referència a l'equilibri fàctic que els EUA aporten a la regió amb els seus moviments. És un mesurament de forces dut a l'extrem de mobilitzar maquinaria militar en nombres ingents. El fet que els EUA i la RPX hagin col·lidit en aquest escenari, respon en gran mesura als interessos americans (ja explicats en l'apartat 4), és a dir a la política exterior dels EUA envers la Xina. Ha estat durant l'administració Obama, i sobretot des de la presa de possessió de Xi Jinping com a president de la RPX, que el conflicte ha agafat una dimensió que sembla, a priori, canvia les regles del joc de la seguretat a l'Àsia Oriental i a la regió d'Àsia-Pacífic. Aquest increment de la tensió de l'Administració Xi (2013-) té explicacions que, com en el cas de la política exterior Nord-americana, han de ser trobades en l'estat econòmic i social del país mateix, en la situació a l'interior. Observem que la Xina també es va ressentir, com es mostra en la Taula 1, de la crisi econòmica

financera, això juntament amb la creixent desigualtat en termes de riquesa que es viu a l'interior del país ha trobat la seva via d'escapament en l'auge del discurs nacionalista. El públic xinès veu amb bons ulls les accions del seu govern al mar de la Xina meridional, i això ha incrementat l'assertivitat del Partit Comunista Xinès a l'hora de dictaminar les accions en el conflicte.

Pel mar de la Xina meridional hi circulen vora un terç de les mercaderies del món, convertint l'espai en disputa en un corredor primordial o, directament, la més important *sea shipping line* mundial [veure l'Annex 1]

Del 2013 ençà, hi ha hagut xocs entre vaixells militars xinesos i vaixells civils de les Filipines i el Vietnam quan la Xina va declarar un *fishing permit*³³ en les aigües en disputa, concretament al voltant de les illes Spratly, excloent-ne així les altres nacions contendents. Al mateix temps, la construcció de nombrosos atols artificials es va incrementar. El punt àlgid es va assolir amb la construcció al *Mischief Reef* [veure l'Annex 3] quan l'armada xinesa va fer una illa artificial per a infraestructures “civils” de proporcions gegantines.

L'any 2014, davant la rapidesa amb que les ocupacions d'atols se succeïen, i també davant la pressió d'aliats i grups de pressió interns, oficials d'alt nivell³⁴ estatunidencs van qualificar els moviments xinesos de provocació i invasió, aplanant el camí per una política de mobilització a les bases d'Okinawa i Corea del Sud. Davant l'alarma internacional, el Ministeri d'Afers Exteriors de la RPX va fer el següent enunciat per boca de Hua Chunying (2015), portaveu del Ministeri (2012-):

“We are Building civil functions and facilities, including shelters, aids for navigation, search and rescue as well, a marine meteorological forecasting service, fishery services and administrative services so as to provide the necessary services to China's neighboring countries and individual vessels sailing the South China Sea.”

(Hua Chunying, 2015)³⁵

³³ 10 de gener de 2014. Decisió unilateral que inclou la *nine-dash line* reclamada per la RPX. El permís és una regulació que estableix el govern xinès per permetre o negar el dret a pescar, de manera unilateral.

³⁴ El President, la Secretària d'Estat i el Secretari de Defensa. 28 de maig de 2014, NY.

³⁵ Hua, Chunying. Foreign Relations Ministry. PRC. 21/10/2015

L'any 2013, les Filipines, sota l'auspici dels EUA i emparant-se en la llei internacional del mar [veure l'Annex 4] va portar la RPX als tribunals. Mentrestant, els EUA d'Obama es van limitar a fer un *statement* defensant l'anomenada llei, de la qual els EUA no en són partícips signataris. A continuació, després de que el govern xinès no acceptés l'arbitratge del *International Tribunal for the Law of the Sea*, els EUA van iniciar un seguit de moviments enfocats a disputar la nova situació de sobirania xinesa *de facto* damunt territoris del mar de la Xina meridional. Alguns vaixells destructors de la US Navy van iniciar maniobres conjuntes amb vaixells filipins en les aigües pròximes als atols ocupats, rebent com a resposta de la Xina una queixa formal sobre el que era considerat una violació del seu territori. Aquesta dinàmica d'aquiescència és molt habitual en RRII, on els estats opten per no pronunciar-se i atorgar la veritat al denunciant. En el cas dels EUA i la RPX això no és cap novetat. Si que ho és però l'escalada que es va viure just després de l'incident del 19 d'agost del 2014, amb la resolució encara pendent de sentència, quan un *drone* de reconeixement dels EUA va ser interceptat per avions xinesos. Les conseqüències no es van fer esperar i el mesurament de forces que el precedí va estar a punt de trencar l'*status quo*. Els EUA van iniciar un seguit de maniobres que van allargar-se durant l'administració Obama, sota el nom de *Freedom of Navigation Operation* (FNO)³⁶. Aquest fou el punt d'inici d'un seguit de contenciosos que encara a dia d'avui resten per resoldre. El llavors Secretari de Defensa, Ashton Carter, citant a Barack Obama, feia les següents declaracions al respecte de la intenció que els EUA perseguïen amb les FNO:

“the US will fly, sail, and operate anywhere International law allows”

*(Ashton Carter. 2015)*³⁷

Es pot fàcilment arribar a la conclusió que l'estratègia dels EUA en l'escenari que ens ocupa passa per un ús contingut de la força, no per entrar en conflicte directe amb la Xina, sinó per mantenir els seus interessos a la regió: seguretat i comerç. La manera com aquesta estratègia s'ha desenvolupat va estretament lligada a les converses paral·leles sobre temes econòmics, sobretot comercials. En apartats anteriors hem mencionat les taules bilaterals Sino-americanes, les quals van arribar a un punt mort cap al final de l'administració Obama. Aquest punt mort en les negociacions, destinades a aconseguir

³⁶ Les *Freedom of Navigation Operations* van ser un seguit de maniobres d'*enforcement* dutes a terme pels EUA a partir del 27 d'octubre de 2015 en aigües internacionals en disputa a l'Àsia-Pacífic.

³⁷ <https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2015/05/27/> (darrer accés 23/04/2017)

una major liberalització del mercat xinès per afavorir les empreses Nord-americanes, arriba en un moment de tensió al mar de la Xina meridional. La queixa formal de les Filipines, i també algunes de noves presentades pels governs de Malàisia i Indonèsia en suport, portà als EUA a alinear-se amb aquests estats per tal de no perdre'n el seu suport com a territoris amics des d'on operar lliurement pel territori que tant els interessa. Aquesta disquisició en la que els EUA es van trobar va portar l'administració Obama a adoptar una estratègia de contenció: les maniobres militars van continuar, però a la vegada es van fer concessions a la Xina per tal d'assolir una millor cooperació en termes econòmics. Les *FNO* van cessar durant un bon període, mentre les converses que preparaven el *TPP* arribaven a la que, semblava, havia de ser una decisió final. En la conclusió del *paper* de Chu Shulong, publicat ja el 2014, feia aquesta reflexió final:

Such a biased confrontational approach will not help the United States reach its goal to deter or balance, if not contain, China. Since it is so clear that this approach is targeting China, China will and should choose to ignore it. Although China does not want to, it equally does not fear the confrontation that the United States has launched.

(*Chu, 2014:13*)³⁸

Un cop més, la visió xinesa se'ns presenta com a pragmàtica i, per contradictori que sembli, funcional. Fins a dia d'avui, cap dels episodis en que els EUA s'han vist implicats al mar de la Xina meridional ha acabat amb una victòria clara per part dels americans i els seus, cada cop més minsos, aliats.

5.4 La Convenció de les Nacions Unides sobre el Dret del Mar

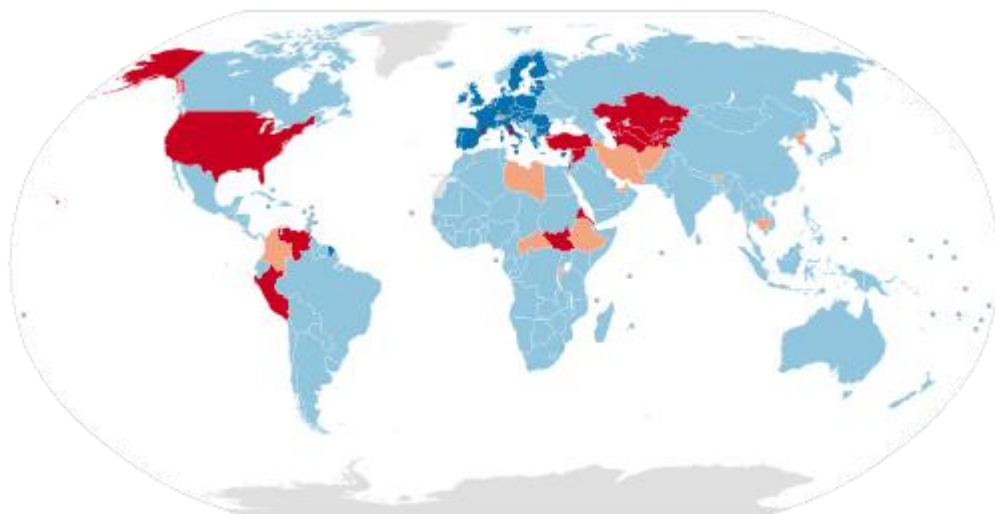
Les Nacions Unides, en la seva condició d'àrbitre global, han aprovat al llarg del segle XX un seguit de convencions (anomenades *conventions* per destacar-ne el seu origen consensuat) destinades a servir d'arbitratge en contenciosos que impliquin diversos estats.

El cas de la Convenció sobre el Dret del Mar, firmada el 1982 a Jamaica durant la Tercera Conferència de les Nacions Unides, estableix un seguit de normes de caràcter

³⁸ Chu, Shulong. (2014). 'China's View on U.S. Policy in the South China Sea' a Hilbert, Nguyen & Poling (eds.) *Perspectives on the South China Sea: Diplomatic, Legal and Security Dimensions of the Dispute* 2014.

orientatiu que versen al voltant els drets sobre l'ús del mar per part dels països costaners en matèries com l'extracció de recursos, les ja anomenades *sea shipping lines* i en temes mediambientals. Com molts dels tractats que regulen el comerç, els EUA no en són signants, sinó que l'utilitzen tot sovint per utilitzar políticament els moviments de tercers països. La política estatunidenca, fortament controlada i/o finançada per grups de pressió relacionats amb la indústria (petrolera, comercial, financera, etc.), s'ha vist incapaç d'aprovar moltes lleis promogudes per les Nacions Unides, doncs eren contràries als interessos d'aquests grups. És el cas de la Llei del Mar, i les seves conseqüències al mar de la Xina meridional.

Estats signants de la UNCLOS en blau, no signants en vermell.



Font: *United Nations Convention on the Law of the Sea parties*

Al mar de la Xina meridional els EUA han seguit una política de denúncia i protecció des de l'inici de la construcció dels atols artificials a principis de segle. La denúncia ha estat clara quan la Xina ha dut a terme algun moviment d'agressió cap a algun estat aliât dels EUA (Filipines, Malàisia, Brunei i, fins a cert punt, Indonesia.) i, per contra, actituds d'indiferència política es van deixar veure quan l'agredit era el Vietnam, tradicionalment no aliât dels EUA. La protecció que els EUA aportin als seus socis, sempre dins la ja mencionada (veure l'apartat 2.2.1) concepció jeràrquica de l'ordre, és de caràcter militar. El discurs que Hillary Clinton feia en el seu *America's Pacific Century*

no deixava espai per al dubte davant les intencions de lideratge dels EUA, incloent-hi una referència a la seva ingent capacitat militar. Els exercicis militars conjunts amb diversos països de la regió tenen com a objectiu mantenir l'*status quo* i en conseqüència fer evident als xinesos que no hi ha marxa enrere de la presència nord-americana a la regió i, encara menys, dels seus interessos sobre els recursos que aquesta atresora.

La paradoxa del cas de la Llei del Mar, rau en que els EUA en són un dels països que no l'han signat. El seu argumentari té en compte la constant violació de la llei internacional per part de la RPX, però obvia que els EUA ni tant sols la comparteixen. Per descomptat, la Xina ha acusat amb aquestes mateixes paraules als EUA públicament, sense cap conseqüència legal, doncs el tribunal que arbitra la disputa, no contempla els EUA com una variable important per manca d'il·legalitats. El Tribunal de la Llei del Mar, de fet, no ha generat gaire jurisprudència efectiva, doncs cada país l'aplica diferent en funció dels conflictes. Aquest és un tribunal d'arbitratge, sense cap poder real. La resposta Nord-americana a la insubmissió practicada per la Xina davant l'arbitratge, es deixa veure amb les declaracions del Ex-secretari d'Estat Antony Blinken (1962), recollides en el següent *paper*:

“Blinken warned that Beijing risks “terrible damage to its reputation,” and would further alienate countries in the region if it ignores the arbitral tribunal’s ruling. China “can’t have it both ways,” he stated, by being a party of the Law of the Sea Convention while rejecting its provisions, including the “binding nature of any arbitration decision.”

(Glasser B. 2016)³⁹

La realitat és ben diferent, doncs ara per ara, sembla que la Xina hagi aconseguit treure el màxim rèdit d'aquesta actitud, i fent-ho, desprestigiar les Nacions Unides i els EUA com a poder real a la zona.

5.5 El *counterattack* xinès. Un altre punt de vista

Des de la República Popular de la Xina, la disputa sempre s'ha vist des d'una perspectiva diferent. Un resum prou acurat podria versar sobre la sensació xinesa de que

³⁹ Glaser, Bonnie S. (2014b) 'U.S. Strategy Seeks to Calm the Roiled Waters of the South China Sea' a Hilbert, Nguyen & Poling (eds.) Perspectives on the South China Sea: Diplomatic, Legal and Security Dimensions of the Dispute 2014.

els EUA estan fent servir les seves capacitats militars i diplomàtiques per tal d'enfrontar els països del Sud-est asiàtic amb la Xina, continuant amb l'estratègia heretada del segle XX que consistia en aïllar la Xina establint un cinturó de contenció d'estats aliats. Per contra del què, a priori, semblaria una concepció poc compartida pels estats del Sud-est asiàtic (els que ja hem anomenat com a països de l'ASEAN), a mesura que el *Pivot to Asia* s'anava desplegant, més països s'han sumat a aquesta visió utilitarista dels EUA, àdhuc els tradicionals aliats (Filipines, Malàisia, Tailàndia, etc.). Com tot argument però, requereix d'una justificació. A continuació se'n relaten alguns exemples.

Com ens menciona Chu (2014,13) en el seu *paper*, amb el títol de *The U.S. "Rebalancing" Strategy Focuses on Security and Intends to Make and Use the Troubles in Asia*, on explica la visió del públic xinès al respecte de la visita de Hillary Clinton al Vietnam des d'un punt de vista intern: "*Most Chinese see recent U.S. actions, especially Clinton's troublemaking speech in Hanoi, as unnecessary and unreasonable*".⁴⁰ Aquest text fa referència a les declaracions de Hillary Clinton en visita oficial al Vietnam com a Secretària d'Estat, en que va dirimir temes de seguretat amb el país, per tal de preparar el terreny per l'acord bilateral que tancaria un seguit d'intercanvis econòmics i aboliria l'embargament d'armes que pesava sobre la república socialista des del 1975.

De nou amb la posició xinesa, hi ha un fet que s'ha de destacar i és l'acord anomenat *DOC (Declaration On the Conduct of parties)*, signat l'any 2002 entre la Xina i els membres de l'ASEAN amb la voluntat política de que "*none of the concerning parties should take unilateral actions to change status quo in the South China Sea*" (Chu, 2014, 13). Englobant-se en aquesta visió pacífica de l'acord regional, aprovat juntament amb paquets d'intercanvi econòmic, la Xina veu l'escalada de tensió que es va viure a partir del 2009 i 2010 com una conseqüència de la política d'aliances dels EUA, més que no pas un resultat de la seva pròpia política expansionista. El govern xinès veu com a normals els enfrontaments menors (vaixells enfonsats, detencions de pescadors, etc.) al mar de la Xina meridional, a la vegada que defensen com a malintencionades les accions militars en el *backyard* xinès. En paraules del mateix autor, "*In Order to carry out that strategy, Americans need some reasoning, and exaggerating the situation in the South China Sea is a good way for Americans to justify their return or "rebalance".*" (Chu, 2014, 14)

⁴⁰ Chu, Shulong. (2014b). 'China's View on U.S. Policy in the South China Sea' a Hilbert, Nguyen & Poling (eds.) *Perspectives on the South China Sea: Diplomatic, Legal and Security Dimensions of the Dispute* 2014.

Hi ha un fet detonant que és innegable des del punt de vista xinès. Després de les guerres del Golf, la guerra de l'Iraq concretament, Afganistan i altres escenaris de l'Orient Mitjà, els EUA han patit un seriós retrocés pel que fa a victòries militars. Arribada la crisi financera l'any 2008 i el 2009, s'engega una nova era en les relacions Sino-americanes amb l'arribada al poder de Barack Obama, qui malgrat mantenir un discurs de pau i cooperació, iniciarà un seguit de maniobres que portaran al *Pivot to Asia*. Des d'una òptica xinesa i centrant-nos en l'escenari del conflicte, aquesta estratègia és una conseqüència del fracàs dels EUA per mantenir-se a la primera posició com a soci comercial dels països de l'ASEAN, on gran part del creixement asiàtic s'està produint, i així treure'n un benefici privilegiat. És la Xina, ara, qui ostenta el títol, i la justificació xinesa davant escenaris com el mar de la Xina meridional és, com s'ha dit, culpar els EUA d'estar desplegant una cortina de fum per tapar les seves intencions reals: contenir el creixement de la Xina i les conseqüències que això comporta.

Si partim de l'espai geogràfic per a fer un anàlisi de quina podria ser l'estratègia que la Xina està duent a terme al mar de la Xina meridional, sorgeixen uns indicadors clau: situació estratègica dels illots i atols reclamats, pressió sobre els països contendents i joc de maniobres amb els EUA.

En el primer d'aquests casos, el que té en compte la situació estratègica de la terra reclamada al costat d'altres ja ocupades per segons països, hi ha un patró d'encerclament que, en alguns casos, ha acabat per fer fora les flotes dels altres països o directament els ciutadans que pescaven o habitaven (en pocs casos) les illes. Així doncs, mentre la diplomàcia avança, la Xina ha optat per tirar endavant unilateralment la seva política de reclamació. En el segon dels casos, el recurs pesquer és realment important si es té en compte que l'economia dels països del Sud-est asiàtic es recolza en gran part en la pesca, a més a més de tenir-lo com a font principal de proteïna per a la seva població empobrida. Aquesta política, consistent en establir un *fishing permit*, obliga als respectius governs a negociar amb la Xina la normalització de relacions, que molts cops passa per acceptar *de facto* l'autoritat xinesa a la zona. El tercer punt, en que es menciona que els illots ja havien estat motiu de disputa, fa referència a l'avís que, per exemple, Xi Jinping va fer en publicar el nou passaport xinès de la RPX on s'inclouïa al mapa nacional la *nine-dash line*, i Taiwan també [veure l'Annex 5]. Amb aquest episodi s'iniciava un embat diplomàtic, militar i propagandístic per reclamar el mar de la Xina meridional com a territori sota sobirania xinesa. Com ja sabem de l'apartat 5.2, les Filipines no van trigar a fer arribar la

seva denúncia al Tribunal del Mar, i el Vietnam va iniciar converses bilaterals a un nivell mai vist amb els EUA.

Si mirem la consecució dels problemes i disputes que han sorgit arran d'aquesta política, podria semblar que els EUA han assolit el seu objectiu d'aïllar la Xina per mitjans pacífics o si més no sense involucrar-hi un contingent important de militars, però la fotografia, des del punt de vista xinès, és força diferent. La Xina ha demostrat no ser allò que en terminologia dels EUA es diu *responsible stateholder* sinó un estat que pot fer valdre la seva voluntat per damunt de les altres, i això li ha guanyat una credibilitat que els Nord-americans estan perdent. De fet, l'única resposta que públicament ha plantejat el gegant asiàtic, ha estat la confrontació militar. El canal oficial de notícies del règim comunista, Xinhua⁴¹, va emetre una notícia a principis del 2017 en que reaccionava a les declaracions bel·ligerants del nou Secretari d'Estat, Rex Wayne Tillerson (1952-) al voltant de les accions que els EUA prendrien davant la continuada violació de la llei internacional per part de la Xina. Literalment, resava així: "unless Washington plans to wage a large-scale war in the South China Sea, any other approaches to prevent Chinese access to the islands will be foolish". L'inici d'una nova etapa, havia començat.

5.6 Últimes novetats. Canvis d'actors, aliances i interessos estatals.

Un cop acabada la relació d'idees, l'anàlisi i fets diversos relacionats amb la política exterior dels EUA de l'administració Obama envers la Xina i, concretament, al mar de la Xina meridional, cal posar les dades al dia. La deriva poc favorable als EUA que s'havia deixat entrellucar al final de l'administració Obama en contenciosos com els tractats econòmics ha arribat a un punt de no retorn amb el canvi de govern als EUA. En termes generals, es pot asseverar que el *Pivot to Asia* ha fracassat políticament, doncs la seva principal portaveu, Hillary Clinton, va perdre les eleccions. En el camp pràctic, i per tant sobre el terreny, la nova administració no pot obviar els interessos econòmics i resta per veure l'aproximació que s'hi farà. L'era wilsoniana d'Obama, ha arribat a la fi, i el tauler se n'ha ressentit amb nombrosos moviments, consolidacions i trencaments.

D'entrada, el tradicional aliat dels EUA, les Filipines, va iniciar un camí per a desmarcar-se de l'aliança amb els EUA. Des del famós comentari de l'incumbent

⁴¹ L'agència de notícies estatal "Xin Hua" (新华通讯社) és un ministeri que depèn del govern, i actua com a canal de referència a nivell nacional i internacional, per als xinesos.

president de Filipines, Rodrigo Duterte (1945-) (Duterte, 2016): “*Mr. Obama, you can go to Hell*”, fins al trencament de l’aliança militar que el mateix president pretenia, van encaminades cap a fer realitat un desenllaç del conflicte que resulti més favorable a la Xina i el seu *Consensus-building*, i que per tant antagonitza amb la idea de *Order-building* que els americans porten anys treballant. Aquesta alineació d’última hora anunciava el fracàs més estrepitos del *Pivot to Asia*, amb l’argument que aquest no ha estat capaç de dotar als EUA dels instruments necessaris per fer prevaldre la seva posició. A la vegada que les Filipines es desmarcaven dels EUA, per considerar-los contraris als seus interessos, s’iniciava un acostament a la Xina (visita oficial bilateral, tractats i intercanvi de bones intencions) que no ha parat de fer-se real amb l’adveniment de la nova administració de Donald Trump (1946), que ha iniciat el mandat aquest 2017. Tanmateix, el nou president filipí ha optat per una actitud agressiva que imita, com ja ho va fer el Vietnam, la dels xinesos: ocupar i reclamar la franja de mar que els correspon. Aquesta actitud, que no implica a les institucions internacionals, no incomoda a la Xina, que pot fer us de la diplomàcia per arranjar una solució favorable.

El Vietnam, que ja havia iniciat el gir d’acostament als EUA amb l’administració de Bill Clinton, l’ha fet efectiu durant l’administració Obama. No obstant, els acords dels EUA amb els *ASEAN* són de caràcter bilateral, i no hi ha cap organització en la que hi tinguin un paper primordial que no sigui el d’observador. La Xina mira amb recel les armes que els EUA donen al seu veí del sud, que ara per ara manté les reclamacions obertes en els territoris en disputa. El mateix es podria dir de l’*ASEAN* com a grup, que ha vist com el *Pivot to Asia* ha quedat obsolet, i cerca noves formules d’entesa amb la Xina, mentre esperen veure els moviments dels EUA.

En definitiva, la conceptualització de l’escena diplomàtica i militar que anunciàvem en el marc teòric d’aquest treball, en què es mencionaven les divergents aproximacions que fa la Xina i els EUA, han finalment col·ludit (o s’han sobreposat) amb un no gaire clar guanyador. És evident, tant en xifres com en capacitats (militars), que a la zona de l’Àsia-Pacífic s’està produint un canvi de potència hegemònica i el paper dels EUA està sent agafat per la Xina, que n’explota els recursos sense pràcticament oposició. La perspectiva d’una resolució pacífica i acordada s’allunya pel toc autoritari que ha agafat el Departament de Defensa dels EUA des de la presa de possessió de James Mattis (1947), com a nou Secretari de Defensa (2017-). Al respecte de la seva visió enfront de la Xina, Mattis, no va tardar en deixar veure el to que seguiria en la nova política: “The

bottom line is...International waters are International waters⁴²” (Mattis, 2017) El nou Secretari de Defensa, personatge de confiança de Trump i amb una llarga carrera en l'ens militar, on se'l coneix pel sobrenom de *Mad-Dog*, ha estat definit com un *jacksonian brawler*⁴³, i ha alçat una retòrica important contra les aspiracions xineses. Només cal recordar el discurs de campanya de Trump: “*China is raping us*”. Resta per veure però, quines seran les conseqüències de tals intencions, de les quals sembla que ja han començat els moviments:

President Trump has yet to meet any Southeast Asian leaders or, according to White House public records, have phone contact with any of them. In the first two months, the only visit of note took place in February when Admiral Harry Harris, the Commander of Pacific Command (PACOM), attended the opening ceremony of the US-Thai Cobra Gold military exercises— thus becoming the highest ranking US military official to visit Thailand since the 2014 coup—and stressed America’s strategic commitment to the region. In the last month, two-way engagement has started to improve. On the Southeast Asian side, Singapore Defence Minister Ng Eng Hen made a special trip to Washington D.C. in early April to meet with his US counterpart. Ng, who described Mattis as the “Secretary of Reassurance”, declared himself satisfied with US commitment to regional security. Later in April, Vietnam’s Deputy Prime Minister and Foreign Minister Pham Binh Minh visited Washington. During this visit, Pham received a letter from President Trump inviting Vietnam’s prime minister to visit the United States.

(Cook; Storey, 2017:4)⁴⁴

6. Conclusions

La política exterior dels EUA ha estat definida històricament per quatre tradicions diferents que ha deixat com a pòsit elemental una definició acurada de quines actituds i motivacions mouen als seus diversos abanderats, sobretot quan es tracta de defensar els seus interessos en escenaris internacionals, una temàtica àmplia i plena de matisos. En aquest treball s’ha dirimit la relació entre la política exterior dels Estats Units d’Amèrica envers la Xina, i l’evolució que el conflicte del mar de la Xina ha viscut al llarg de l’administració Obama. No es pot entendre la política exterior dels EUA sense tenir en

⁴² Hunt, Katie (2017). "Chinese state media slams Tillerson over South China Sea". CNN Politics. Consultat el 08/02/2017.

⁴³ Recollint les quatre tradicions. La traducció seria “un fanfarró jacksonià”.

⁴⁴ Cook; Storey (2017) 'The Trump Administration and Southeast Asia: Limited Engagement Thus Far' Perspective, Yusof Ishak Institute. Singapore, 2017.

compte quines idees tenen els actors principals que hi ha al darrere de la seva ordenació i aplicació, és per això que el repàs històric és necessari per entendre quina ha estat l'opció que l'administració Obama ha pres, enfront de l'incontestable auge xinès.

Des de l'aparició en l'arena internacional de la República Popular de la Xina, l'any 1949, els EUA han dut a terme una política d'aïllament volgudament perllongada durant el segle XX i que serveix de *background* pel *Pivot to Asia* pronunciat per Hillary Clinton l'any 2011. Des d'un bon inici, l'administració Obama, en la seva condició de wilsoniana, va intentar arrossegar la Xina a una posició de *responsible stateholder* i així aconseguir que les diverses disputes de caràcter econòmic que afectaven els EUA, agreujades a causa de la crisi financera, tinguessin una solució favorable als seus interessos a la vegada que es resolien les friccions territorials agreujades per la creixent força de la Xina.

Davant la dificultat de trobar una sortida raonable a tots els fronts oberts que aquesta política exterior havia anat deixant, el desplegament militar va ser contingut, però dut a terme amb unes intencions molt clares: establir una pauta de *counter-balance* en els escenaris on la Xina tenia algun contenciós amb aliats o potencials aliats dels EUA. Les converses en temes econòmics s'anaven alternant amb topades de caràcter diplomàtic pels moviments d'ambdues armades al mar de la Xina meridional. Aquestes topades, en origen, es poden identificar en el divergent projecte polític d'ambdós actors: el xinès; un projecte que prefereix establir lligams amb els països afectats per tal de pressionar en les seves taules de negociació amb tractats econòmics col·lectius (*Consensus-building*), i el Nord-americà; un projecte jeràrquic que conceptualitza els EUA com a principal actor protector d'un ordre establert per la llei internacional (*Order-building*) i en què la col·lectivitat no interessa tant com ho poden fer els tractats bilaterals entre els EUA i els països objectiu d'aquests, sent aquesta última forma de política l'establerta al mar de la Xina meridional.

Aquest mar, escenari de màxima tensió en ple segle XXI, ha esdevingut el teatre en que la Xina i els EUA han posat en pràctica les seves pròpies maneres de fer política, per un cantó la defensa de la llei internacional i els estats petits que ha fet Barack Obama, i per l'altra la política assertiva de l'administració xinesa liderada per Xi Jinping. Fent ús d'una metàfora escaient, podríem dir que els diversos actors, cadascun amb les seves capacitats, han jugat entre dues aigües el seu joc de *battleship*. Per una banda els EUA utilitzant les velles i noves aliances per contenir els moviments de la Xina i així demostrar que encara son una potència present a la regió, i per l'altra la Xina, cada cop més agressiva i obviant sense conseqüències les lleis internacionals, que perden prestigi per moments.

En definitiva, es pot afirmar que l'administració Obama va establir una política de contenció que responia a uns interessos econòmics, de lideratge, diplomàtics, mediambientals i d'aliances. Aquesta política va ser contestada amb contundència per la Xina, qui amb una estratègia d'espera i decisió ha vist com el panorama polític dels EUA canviava prou com per, pràcticament, anular el tan anomenat *Pivot to Asia*. L'escenari escollit com a punt d'anàlisi ha servit per exemplificar com es porten al terreny pràctic les polítiques que, en aquest cas Hillary Clinton, s'ideen des de les elits del poder Nord-americà. Les motivacions al darrere d'aquesta política: econòmiques. El cru, recursos pesquers i rutes marítimes de transport fan del mar de la Xina meridional el paradigma de les necessitats en política exterior dels EUA.

7. Bibliografia

Fonts citades i/o utilitzades

Fonts primàries

- CARTER, Ashton . Secretary of State Department 2015 *WashingtonPost*, Washington. <https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2015/05/27> (últim accés 23/04/2017)
- HUA, Chunying. Foreign Relations Ministry. PRC. 21/10/2015, Beijing.
- Hunt, Katie (2017). "Chinese state media slams Tillerson over South China Sea". CNN Politics. (últim accés el 08/02/2017.)
- NASA. Recursos en xarxa www.nasa.gov (últim accés 04/03/2017)
- “Security”. Def. 1a. Merriam-Webster Dictionary (últim accés 23/02/2017)

- TRUMAN, Harry S. ‘Truman Doctrine Speech’ 1947. <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/truman-doctrine> (últim accés el 03/01/2017)
- United Nations Convention on the Law of the Sea (1982, 1994) http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/UNCLOS-TOC.htm (últim accés el 24/04/2017)
- U.S. Census Bureau and Economic Policy Institute (últim accés 03/05/2017)

Fonts secundàries

- COOK; STOREY ‘The Trump Administration and Southeast Asia: Limited Engagement Thus Far’ Perspective, Yusof Ishak Institute. Singapore, 2017.
- CHU, Shulong. (2014^a). ‘China’s View on U.S. Policy in the South China Sea’ a Hilbert, Nguyen & Poling (eds.) *Perspectives on the South China Sea: Diplomatic, Legal and Security Dimensions of the Dispute* 2014.
- CHU, Shulong. (2014^b). ‘China’s View on U.S. Policy in the South China Sea’ a Hilbert, Nguyen & Poling (eds.) *Perspectives on the South China Sea: Diplomatic, Legal and Security Dimensions of the Dispute* 2014.
- FUKUYAMA, Francis. *The End of History and the Last Man*. New York: Free, 1992
- GLASER, Bonnie (2014^a) ‘*Still Treading Water, the Sixth S&ED*’, Comparative Connections.
- GLASER, Bonnie S. (2014^b) ‘*U.S. Strategy Seeks to Calm the Roiled Waters of the South China Sea*’ a Hilbert, Nguyen & Poling (eds.) *Perspectives on the South China Sea: Diplomatic, Legal and Security Dimensions of the Dispute* 2014.
- JACQUES M. “China goes its own way”. The Guardian, 2016.
- LUSHENKO, Paul & Hardy, John (2016) ‘China, US, and the Future of Regional Security Order- An Unhappy Coexistence’. *Asian Security*, 12:1, 1-28.
- M. TAYLOR Fravel, “China’s Strategy in the South China Sea”, *Contemporary South East Asia* 33, no 3 (2011): 296-97
- OTTENS, Nick (2015) ‘Four Traditions Inform American Foreign Policy’, *Atlantic Sentinel*, 15/05/2015. Disponible a: <http://atlanticsentinel.com/2015/03/four-traditions-inform-american-foreign-policy/> (Últim accés 14/04/2017)

- TAFFER, Andrew (2015) 'State Strategy in Territorial Conflict: A Conceptual Analysis of China's Strategy in the South China Sea', *Contemporary South Asia* Vol.37, No.1, pàg. 85-108
- VEDRINE, Hubert. *L'hyperpuissance Americaine*. Paris: Fondation Jean-Jaurels, 2000.

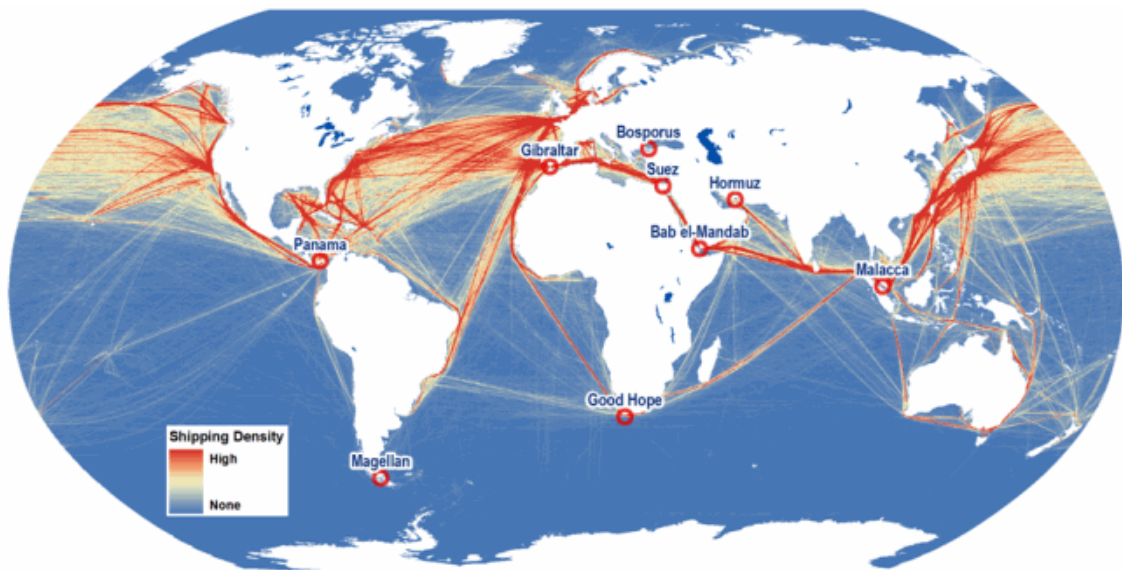
Fonts consultades

- MEAD, Walter. *'Special Providence: American Foreign Policy and How It Changed the World'* Routledge, 2002.
- HILBERT, Nguyen & Poling (eds.) (2014) '*Perspectives on the South China Sea: Diplomatic, Legal and Security Dimensions of the Dispute*', Center for Strategic & International Studies (CSIS).
- BA, Alice (2014) '*Managing the South China Sea Disputes: What Can ASEAN Do?*' a Hilbert, Nguyen & Poling (eds.) *Perspectives on the South China Sea: Diplomatic, Legal and Security Dimensions of the Dispute* 2014.
- CRONIN, Patrick M. (2014) '*The Rise of Tailored Coercion in the South China Sea*' a Hilbert, Nguyen & Poling (eds.) *Perspectives on the South China Sea: Diplomatic, Legal and Security Dimensions of the Dispute* 2014.
- JIA, Bing Bing (2014) '*Four Legal Issues in Relation to the South China Sea Arbitration*' a Hilbert, Nguyen & Poling (eds.) *Perspectives on the South China Sea: Diplomatic, Legal and Security Dimensions of the Dispute* 2014.
- MANICOM, James (2014) '*Empathy: The Missing Link between Confidence and Trust in East Asia*' a Hilbert, Nguyen & Poling (eds.) *Perspectives on the South China Sea: Diplomatic, Legal and Security Dimensions of the Dispute* 2014.
- GLASER, Bonnie (2014^a) '*Still Treading Water, the Sixth S&ED*', Comparative Connections.
- SLATTERY & WU (2013) '*Diplomatic Discussions: Jeffrey Bader's Obama and China's Rise*' *Harvard International Review*, pàg. 18

8. Annexos

ANNEX 1 Mapa del trànsit mundial de vaixells “*sea shipping lines*” i les rutes del cru.

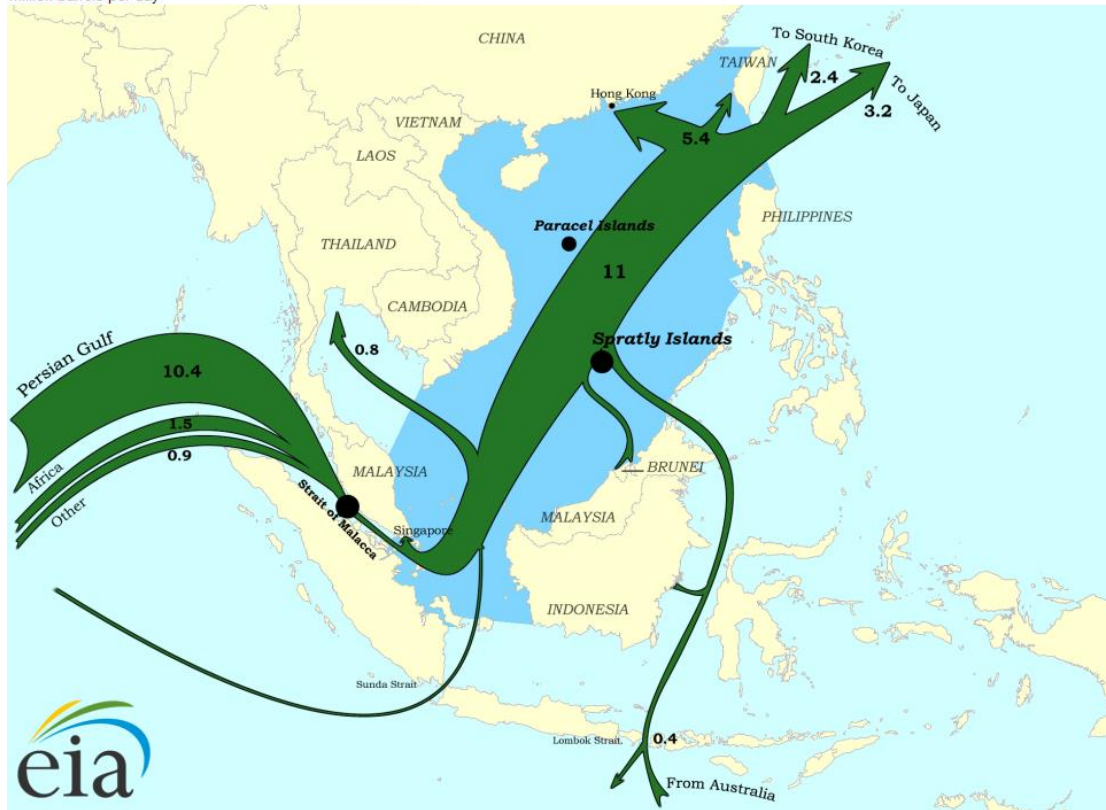
Il·lustració 1 Il·lustració que mostra el volum de vaixells que transcorre per l'estret de Malacca, continuació natural del mar de la Xina meridional



Font: *energeopolitics.com*, setembre 2012. (consultat el 14/05/2017)

Il·lustració 2 Il·lustració que mostra la quantitat de barrils de petroli que circulen pel mar de la Xina meridional. Les fletxes indiquen la direcció que segueix la ruta.

Major crude oil trade flows in the South China Sea (2011)
million barrels per day



Font: U.S Energy Information Administration. (Consultat el 14/05/2017)

ANNEX 2 Mapa explicatiu del conflicte al mar de la Xina meridional

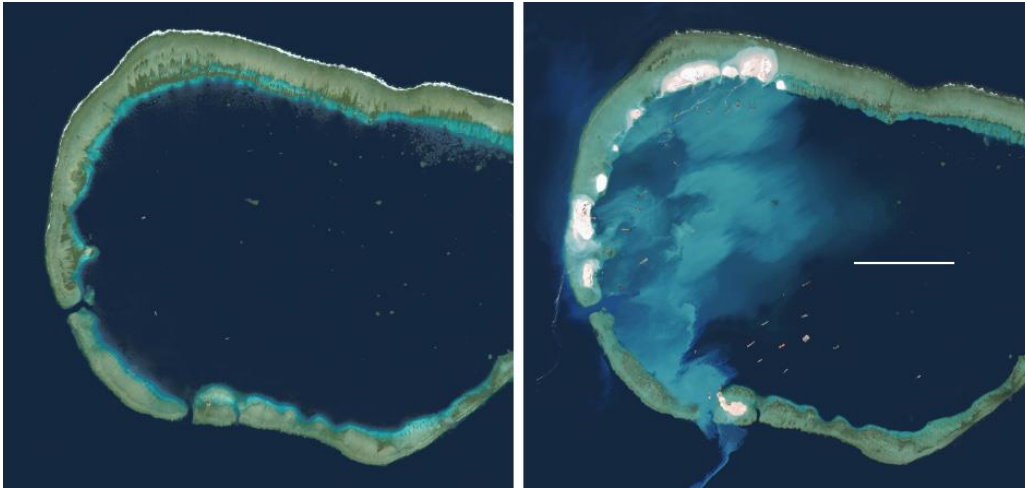
Il·lustració 3 Dibuix il·lustratiu dels diversos estats en disputa per les illes del mar de la Xina meridional.



Font: The Huffington Post. (consultat el 14/05/2017)

ANNEX 3 Exemple de *land reclamation* al Mischief Reef.

Il·lustració 4 Imatge per satèl·lit que mostra l'atol de Mischief Reef (Illes Spratly) abans i després de l'operació de land reclamation de la RPX.



Font: NASA

ANNEX 4 *United Nations Convention on the Law of the Sea*

Aigües continentals o “internes”.

Cobreixen totes les aigües i qualsevol via d'aigua que quedi al cantó de terra de la línia horitzontal (*baseline*) a la costa que englobi tota la plataforma continental. L'estat costaner en qüestió té la jurisdicció per regular l'ús i l'explotació de qualsevol recurs, incloent el pas de vaixells estrangers. La distància canvia en funció de la topografia i de la proximitat a les aigües territorials d'altres estats costaners.

Aigües territorials

Són les aigües que s'estenen des de la ja anomenada línia horitzontal (*baseline*) de la plataforma continental fins a 22 quilòmetres mar endins. S'hi aplica la mateixa jurisdicció que en les internes amb l'excepció de permetre sense cap impediment el passatge de vaixells estrangers que no suposin un perill per a l'Estat en qüestió. En el cas dels Estrets, tenint en compte la seva categoria especial, hauran de permetre el passatge de vaixells militars mentre aquests no estiguin en disposició d'entrar en conflicte. Els submarins o

altre tipus de vaixells de caràcter “espia” hauran de navegar per la superfície i ensenyant la bandera. Pesca, pol·lució i l’espionatge no són considerades activitats innocents i per tant l’estat podrà tancar les seves aigües territorials si té proves que s’està produint una amenaça o violació a la seva sobirania.

Aigües insulars

Es dibuixa una línia que uneixin els punts més allunyats de tot l’arxipèlag i tot el que quedi dins d’aquest espai és considerat aigües internes. Es respectaran activitats com la pesca de països veïns amb els que se solapin les aigües. El pas de vaixells està regulat com el de qualsevol estat costaner.

Zona contigua

Les aigües territorials s’amplien per 22 quilòmetres més en què l’estat pot aplicar la llei en quatre casos: mercaderies, taxes, immigració i contaminació. Es permet l’actuació de l’estat presumptament afectat sempre i quan les conseqüències de l’acció hagin de succeir en les seves aigües. Així doncs, la zona contigua esdevé una zona de fricció tot sovint, on diverses jurisdiccions se solapen.

Zona Econòmica Exclusiva (EEZ, en l’acrònim anglès)

S’estén fins a 370 quilòmetres des de la línia horitzontal (*baseline*). Dins d’aquesta àrea, l’estat costaner té els drets d’explotació. En certs usos, no explicitats, el terme EEZ pot incloure un mar territorial i tota la plataforma continental. Basant-se en els acords entre estats sobirans de les aigües, es poden dur a terme projectes a alta mar com ara plataformes d’extracció, oleoductes i diverses infraestructures d’interconnectivitat.

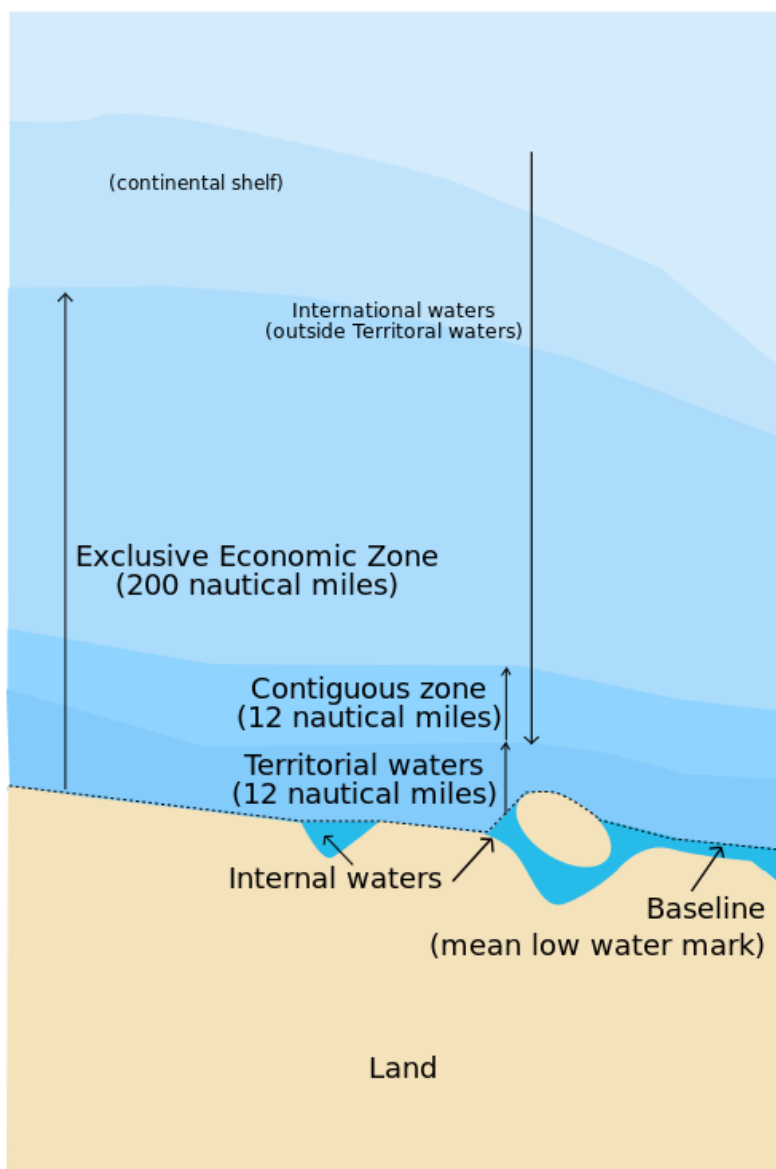
Plataforma continental

Com a terme geogràfic, la plataforma continental es defineix com una prolongació natural del territori terrestre fins al límit del mateix continent, on comenci un altre plataforma. Els països costaners poden reclamar per a us exclusiu tots els recursos que s’estenguin per la plataforma, menys si aquesta supera els 650 quilòmetres de distància de la *baseline* o 190 quilòmetres un cop se superin els 2500 metres de profunditat. Tot el que hi hagi més enllà, no és reclamable per cap estat i el seu ús ha de ser aprovat per les Nacions Unides, excepte pel que fa al transport, que és lliure.

Deixant a una banda les prerrogatives que defineixen els límits oceànics, la convenció estableix obligacions de caràcter general per protegir el mediambient i la recerca científica (un cas semblant al de l'Antàrtida).

Estats sense mar

Els estats sense sortida natural al mar tenen el dret reconegut d'accedir al seu territori des de, i al, mar. Cap mena de taxa els pot ser imposada pels estats de trànsit



Il·lustració gràfica del funcionament de la UNCLOS

ANNEX 5 exemple d'un passaport xinès

Fotografia d'un passaport expedit el 2013, quan s'introduí el canvi en els passaports sota la nova administració de Xi Jinping.



Font: Business Insider (consultat en 21/05/2017 a les 11:46)